

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Tarptautinio verslo studijų programa

Kodas 62403S113

RŪTA ČEKAUSKAITĖ

MAGISTRINIO BAIGIAMASIS DARBAS

**EUROPOS SĄJUNGOS FONDŲ ĮTAKA LIETUVOS REGIONŲ
SOCIALINEI IR EKONOMINEI PLĖTRAI**

Kaunas 2011

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

RŪTA ČEKAUSKAITĖ

MAGISTRINIO BAIGIAMASIS DARBAS

**EUROPOS SĄJUNGOS FONDŲ ĮTAKA LIETUVOS REGIONŲ
SOCIALINEI IR EKONOMINEI PLĖTRA**

Darbo vadovas _____
(parašas)

(darbo vadovo mokslo laipsnis,
mokslo pedagoginis vardas,
vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2011

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	5
ĮVADAS	6
1. REGIONŲ SOCIALINĖS IR EKONOMINĖS PLĖTROS TEORINIAI ASPEKTAI.....	9
1.1. Regionų plėtros aspektai	9
1.2. Regionų plėtros teorijos	12
1.3. Regioninės politikos strategijos, teorijos	18
2. EUROPOS SAJUNGOS STRUKTŪRINĖ PARAMA IR JOS ĮTAKOS IŠTIRTUMAS. LIETUVOS REGIONŲ SITUACIJA.	21
2.1. Lietuvos regioninė politika	21
2.2. Europos Sąjungos struktūriniai fondai ir jų teikiama parama	22
2.3. Socialinė ir ekonominė regionų situacija	26
2.4. Atlikti moksliniai tyrimai vertinant ES struktūrinių paramos fondų įtaką	32
3. ES FONDŲ PARAMOS ĮTAKOS LIETUVOS REGIONŲ SOCIALINEI IR EKONOMINEI PLĖTRAI TYRIMAS	41
3.1. ES paramos įtakos Lietuvos regionų socialinei ir ekonominei plėtros tyrimo hipotezės ir tikslas	41
3.2 Tyrimo rezultatai	43
3.3. Tyrimo rezultatų vertinimas	49
IŠVADOS	51
REKOMENDACIJOS	52
SUMMARY	53
LITERATŪROS SĄRAŠAS	54
1 PRIEDAS. Europos Sąjungos skiriamos struktūrinės paramos sritys ir prioritetai	58
2 PRIEDAS. ANKETA	60

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Ekonominių regionų plėtros teorijų lyginimas.....	17
2 lentelė. Regionų politikos strategijų privalumai ir trūkumai.....	20
3 lentelė. ES fondų remiamos sritys ir pateiktų projektų skaičius bei jų gautos lėšos pagal juos.....	24
4 lentelė. Trūkumai ir privalumai.....	35
5 lentelė. Ekspertų pasiskirstymas pagal turimą darbo patirtį.....	41
6 lentelė. Ekspertų pasiskirstymas pagal atstovaujamas institucijas.....	41
7 lentelė. Rodikliai, jų reikšmės ir koreliacijos koeficientas.....	47

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Ekonominio augimo šaltiniai industrinėse ir besivystančiose šalyse	11
2 pav. Sudedamieji plėtros-iš-viršaus ir plėtros-iš-apačios modeliai ir jų panašumai	13
3 pav. Šiuolaikinė plėtros samprata.....	14
4 pav. Projektams skirtų ES lėšų barometras.....	23
5 pav. Rodiklių (nedarbo lygis, užsienio prekyba, sumokėti mokesčiai, ūkio subjektų skaičius, vidutinės ir mažos įmonės, vidutinis darbuotojų skaičius) rezultatai pagal regionus.	27
6 pav. Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų pasiskirstymas apskrityse pagal pasirašytos paramos sutartis (BPD įgyvendinimo būklė 2008.12.31, proc).....	29
7 pav. Finansuojamiems projektams paskirstytos BPD lėšos pagal regionus.....	29
8 pav. Lietuvos regionai pagal vidutinį mėnesinį bruto darbo užmokestį ir BVP tenkantį vienam gyventojui Lt.....	30
9 pav. Vidutinis nedarbo lygis Lietuvos regionuose 2004-2010 metais.....	32
10 pav. Rodiklių įvertinimas pagal ekspertus, N=15.....	43
11 pav. Ekspertų nuomonės procentinė išraiška apie ES fondų efektyvumą Lietuvos regionų ekonominei ir socialinei plėtrai,	44
12 pav. Ekspertų atsakymų procentinė išraiška reiškiant nuomonę ar vertinamas projektų atitikimas Lietuvos regioninei strategijai.....	45
13 pav. Ekspertų atsakymai apie Lietuvos regioninės politikos vykdymą.....	45
14 pav. Ekspertų nuomonė apie priežastis, kurios trukdo mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų.....	46
15 pav. ES paramos gautos į biudžetą mln.Lt (y) ir vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio, Lt (x2) koreliacija.....	47
16 pav. ES paramos gautos į biudžetą mln.Lt (y) ir TUI/gyv.Lt (x5) koreliacija.....	48
17 pav. ES paramos gautos į biudžetą mln.Lt (y) ir veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičiaus (x6) koreliacija.....	48

ĮVADAS

Lietuvos teritorija etnografiškai yra skirstoma į penkis regionus: Suvalkiją, Žemaitiją, Aukštaitiją, Dzūkiją bei Mažąją Lietuvą. Administraciniame valstybės aparate iki 2010 metų vidurio Lietuva buvo suskirstyta į dešimt apskričių, kurios turėjo savo centrus – miestus. Nelikus administracinio suskirstymo, buvusios apskritys toliau laikomos regionais. Tolygus ekonominis ir socialinis šių dalių vystymasis lemia Lietuvos valstybės ekonominę ir socialinę raidą.

Svarbiu įvykiu, lėmusiu pokyčius šiame procese tapo Lietuvos Respublikos (LR) įstojimas į Europos Sąjungą (ES) 2004 m. gegužės 1 d., ir atsiradusios galimybės įsisavinti ES struktūrinių paramos fondų lėšas, kurios skirtos skatinti tolygią plėtrą, sanglaudą tarp regionų bei naikinti netolygumus tarp regionų.

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos regionų plėtros programa buvo patvirtinta 2002 m. gruodžio 5 d. Vyriausybės nutarimu, kur pagrindinis programos tikslas – sudaryti palankias sąlygas įgyvendinti nacionalinę regioninę politiką bei programos uždaviniai: sudaryti sąlygas tobulinti regioninės plėtros planavimo sistemą Lietuvos Respublikoje; sudaryti galimybes regionams ir savivaldybėms gauti ES struktūrinę paramą projektams, kurie vykdomi įgyvendinant šių regionų plėtros planus ir atitinka ES paramos programavimo dokumentų priemones; remti tarptautinį bendradarbiavimą regioninės plėtros srityje (LR regionų plėtros politika, 2002). Lietuvai atsirado plačios galimybės vykdyti ir vystyti regionų plėtrą, skatinti ekonomikos augimą ir taip siekti socialinės ir ekonominės gerovės gyventojams. Buvo parengtos regionų plėtros strategijos, nusimatyti tikslai ir uždaviniai jiems pasiekti, gavus ES struktūrinių fondų paramą, pvz. Kauno regiono plėtros iki 2013 metų planas.

Lietuvos Respublikoje paramos gavimas pagal 2007-2013 metų ES planą jau įpusėjo.

Nuo 2010 metų Vyriausybė numato skirti dar 1 mlrd. litų. Beveik visos lėšos bus skirtos iš Europos Sąjungos paramos fondų. Pagrindinis investicijų į regioninius centrus, problemines teritorijas ir mažus miestelius tikslas - pasiekti, kad 2013 metais nė vienoje Lietuvos apskrityje vidutinis bruto darbo užmokestis nebūtų mažesnis kaip 80 proc. šalies vidurkio, o nedarbas šalies vidurkį viršytų ne daugiau nei trečdaliu. Numatoma, kad iki 2013 metų 15-oje miestų, esančių probleminėse teritorijose, bus kompleksiskai sutvarkyta viešoji infrastruktūra, atnaujinta 200 daugiabučių, beveik dešimtadaliu sumažės socialinio būsto laukiančių šeimų. Numatyta baigti kompleksiskai tvarkyti viešąją infrastruktūrą ir aplinką šimte kaimų bei mažų miestelių. Projekte teigiama, kad programa skirta visų Lietuvos regionų plėtrai skatinti, o daugiausia - Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių, Utenos, Mažeikių ir Visagino miestų. Jame taip pat rašoma, kad panaudojant lėšas bus siekiama mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp Lietuvos regionų ir pačiuose regionuose, didinti teritorinę socialinę sanglaudą. 2007-2010 metais buvo įgyvendinta

daugiau nei tūkstantis projektų, jų vertė - beveik 1,3 mlrd. litų. (LIETUVOS ŽINIOS > Nr. 14 (12841), 2011 sausio 18 d.)

Tačiau, kad sėkmingai vystytusi ir plėtotusi regionai tik planų ir strategijų neužtenka, reikia jas įgyvendinti ir analizuoti poveikį. Svarbu žinoti ar parama leidžia pasiekti užsibrėžtus tikslus ir suteikia siekiamą naudą įsisavinat ją, ar gerėja žmonių socialinis gyvenimas, taip pat mažėja skirtumai tarp regionų.

Problemos iširtumas. Apie regionų ekonominę ir socialinę plėtrą yra daug rašoma, rengiami moksliniai darbai kaip pritaikyti konkrečiam regionui vieną ar kitą plėtros modelį, kokie jų plusai ir minusai. Kaip pavyzdys - 2002 metais H.Pranevičius ir A.Kurlavičius parašė straipsnį „Kauno miesto plėtros konceptualus modelis“, kuriame analizavo galimus Kauno miesto plėtros strategijos variantus ir savivaldybės sisteminio modeliavimo ypatumus bei problemas galinčias sutrukdyti šioms strategijoms. K.Šimelevič ir R.Bagdzevičienė tyrė regionalizacijos procesą, kaip vieną iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių regionų ekonominę plėtrą. V.Damašienė ir A.Rimkevičienė straipsnyje „Regioninės politikos strategijų analizė ir vertinimas“ pateikė savo vertinimą apie regioninės politikos strategijas. Ž.Simanavičienė ir A.Kilijonienė straipsnyje „The Evaluation of Implementation of Regional Policy“ analizuoja regioninės politikos įgyvendinimo vertinimą, teigia, kad būtina nustatyti regioninės politikos vertinimo kriterijus, parengti metodiką, kuri objektyviai įvertintų tiek Lietuvos kaip vieno regiono, tiek padalytos į regionus išsivystymo lygį bei, kad regioninės politikos įgyvendinimas kaip procesas bei jo vertinimas labai mažai nagrinėta sritis. Parengtos regionų socialinės ir ekonominės situacijos vertinimo metodikos, sukurtos tirti regionų išsivystymo lygiui, tačiau nepakankamai dėmesio atkreipta į regioninės politikos įgyvendinimą ir kiekybinio bei kokybinio poveikio įvertinimą regionų ir šalies plėtrai. Regiono kaip socialinės ir ekonominės sistemos, subalansuotos regionų plėtros ir jos įtakos šalies ekonomikai bei regioninės politikos problematiką yra nagrinėję ir šie užsienio autoriai: M.Cuddy (1998), J.N.Gladki (1998), A.Čistobajev (1998), M.P.Todaro (1997), S.J.Jauhiainen (2000), E.J. Blakely (1989).

Darbo objektas - ES paramos įtaka Lietuvos regionų ekonominei ir socialinei plėtrai.

Darbo tikslas - įvertinti ES struktūrinių paramos fondų įtaką Lietuvos regionų ekonominei ir socialinei plėtrai.

Darbo uždaviniai ir priemonės:

1. Išanalizuoti teorinius regionų socialinės ir ekonominės plėtros aspektus;
2. Susipažinti su ES struktūrinių fondų teikiama parama Lietuvos regionams
3. Pateikti regionų situacijos rodiklių palyginimo analizę;
4. Atlikti tyrimą, tikslu pateikti ekspertų nuomonę apie Europos Sąjungos struktūrinių fondų poveikį Lietuvos regionų socialinei ir ekonominei plėtrai.

5. Pateikti darbo išvadas ir rekomendacijas.

Darbo struktūra.

Pirmoje dalyje analizuojama moksliniai literatūros šaltiniai, apžvelgiant regionų ekonominės ir socialinės plėtros aspektus. Taip pat analizuojamos regioninės plėtros teorijos bei regioninės politikos strategijos ir teorijos, siekiant susipažinti su

Antroje dalyje vertinami atlikti tyrimai regioninės plėtros srityje, taip pat atlikti tyrimai vertinant ES struktūrinių paramos fondų poveikį kitose šalyse. Apžvelgiama nusimatyta Lietuvos regioninės politikos ir strategijos tikslai. Vertinama esama Lietuvos regionų socialinė ir ekonominė situacija..

Trečioje dalyje pristatomas atliktas tyrimas ir jo rezultatai.

Tyrimo metodai. Darbe, siekiant atlikti mokslinės literatūros analizę ir išskirti socialinės ir ekonominės plėtros veiksnius, buvo naudojami šie tyrimo metodai – lyginamoji mokslinės literatūros analizė, sintezė, analizuojami kokybiai ir kiekybiniai duomenys.

Teorinė darbo reikšmė. Atlikta įvairių autorių darbų analizė leido susiformuluoti savo suvokimą apie regionus, regioninę politiką ir plėtros sąvoką, taip pat išskirti ekonominius ir socialinius aspektus, turinčius įtakos regionų plėtrai. Buvo išanalizuotos ir palygintos regioninės politikos ir plėtros teorijos.

Praktinė darbo reikšmė. Išskirtos vietos leidusios kitaip pažvelgti į ES struktūrinių fondų paramą regioninei plėtrai, susipažinta su šių fondų poveikiu jau įsisavinus lėšas. Siekta įvertinti ES fondų įtaka Lietuvos regionų ekonominei ir socialinei plėtrai.

Darbo struktūros paaiškinimas.

Darbą sudaro įvadas, trys dalys ir išvados. Pagrindinė darbo medžiaga aprašyta 51 puslapiuose, įskaitant 18 paveikslų ir 8 lenteles. Panaudotos literatūros sąrašą sudaro 52 šaltiniai.

1. REGIONŲ SOCIALINĖS IR EKONOMINĖS PLĖTROS TEORINIAI ASPEKTAI

Šioje dalyje apžvelgsime regionų plėtros aspektus, plėtros teorijas, taip pat atkreipsime dėmesį į regioninės politikos formavimo svarbą šiame procese.

1.1. Regionų plėtros aspektai

Pasaulyje sparčiai plinta darnaus vystymo teorija, kuri tampa neatsiejama analizuojant regionų plėtrą. Regionų plėtros procesas yra kompleksinis, todėl jis skirstomas į 3 aspektus: socialinius, gamtinius ir ekonominius:

Socialinis regionų plėtros aspektas.

Kadangi vien tik „sunkūs veiksniai“ - ekonomikos kultūra, darbo išlaidos, nuosavybės kainos ir panašūs dalykai, nepaaiškina regionų plėtros arba nuosmukio, R.Danielzyk ir G.Wood (2001) dėmesį nukreipia į kultūros dimensiją, kurią parodo per dviejų susijusių problemų prizmę:

- „regiono identiškumo“ svarbą – žmonių prieraišumo jausmą regionui (identifikaciją su regionu);
- regiono specifikos svarbą – žmonių kasdienio gyvenimo turinį, „ekonominę ir darbo kultūrą“ arba „mentalitetą“.

Jie aiškino, kad vertinant regiono ekonominį lygį labiau tinka žodis diferenciacija, o ne atsilikimas, kadangi žmonių pasitenkinimas gyvenimu tiesiogiai nekoreliuoja su ekonomine sėkme.

Kalbant apie socialinį regionų plėtros aspektą, būtų tikslinga paminėti dar vieną istorinį žingsnį, kuomet regionų plėtrą buvo pradėta traktuoti kaip žmogiškąją plėtrą (J.Martinussenas, 1999). Iš pradžių dėmesys buvo sukonzentruotas trimis esminiams dalykams:

- ilgo ir sveiko gyvenimo galimybei;
- žinių siekimo galimybei;
- išteklių gavimo galimybei, norint užtikrinti normalų gyvenimo lygį.

Prie minėtų veiksnių vėliau prisidėjo vyrų ir moterų lygios teisės, įvairūs stabilumo aspektai, politinio gyvenimo demokratizavimas, decentralizuotas sprendimų priėmimas, sugebėjimas priešintis neigiamai materialinių ir socialinių aplinkos sąlygų įtakai, asmeninis saugumas ir kt.

Tokiu būdu, plėtra – arba pažanga – šiame kontekste reiškia patobulinimus iš piliečio pozicijos: žodžio ir veiksnių laisvę, ekonomines, socialines ir kultūrinės teises. Kartu žmogiškoji

plėtra turi būti harmoninga: esamų žmonių poreikių patenkinimas negali būti vykdomas ateities kartų poreikių tenkinimo sąskaita.

Regionų plėtrą socialiniu aspektu analizuoja ir profesorius Tonis Sorensenas (2000). Jis akcentuoja dvi sąvokas: nelygybės – skirtingą gerovės lygį tarp teritorijų – ir skirtumų ekonominėse ir socialinėse struktūrose arba sąlygose. Pasak jo, abu minėti reiškiniai turi tendenciją didėti. Nelygybę galima paaikškinti Maslou poreikių hierarchija, kadangi gyvenimo stiliaus ir prioritetų kaita priklauso nuo gerovės lygio. Žemiau arba skurdo ribos lygyje gerovė susiveda į individualius siekius patenkinti pagrindinius poreikius: maistas, drabužiai, gyvenamojo ploto turėjimas, pagrindinės medicinos ir socialinės paslaugos. Kuo arčiau žmonės poreikių piramidės viršūnės, tuo svarbesnė tampa darbo kokybė, individualus saugumas, laisvalaikio galimybės, socialinis dalyvavimas ir pasitenkinimas. Būtent taip, iš dalies, galima paaikškinti nelygybę tarp sostinės ir provincijos miestų, pramoninių ir atsiliekančių agrarinių regionų šalyje.

Skirtumai ekonominėse ir socialinėse struktūrose arba sąlygose iš dalies priklauso nuo regiono geografijos ir reikšmės.

Taigi, socialinis regionų plėtros aspektas yra labai svarbus ta prasme, kad jis tiesiogiai susijęs su gyventojų gyvenimo lygiu ir kokybe – socialine orientacija – esminiu regionų plėtros principu.

Gamtinis regionų plėtros aspektas.

P.A.Džuljenas ir R.Leičansas (2001) dinaminę regionų plėtrą siūlė nagrinėti trimis kryptimis:

- visiško pranašumo buvimas (mineralinių išteklių turėjimas, dideli miškų plotai ir pan.);
- investicinis patrauklumas (investuotojų požiūriu);
- užsienio investicijų srautas į regioną.

Šis aspektas pavadintas gamtiniu todėl, kad konkretaus regiono dinaminės plėtros pagrindą, pagal P.A.Džuljeną ir R.Leičansą (2001), sudaro gamtiniai ištekliai arba sąlygos, suteikiančios regionui visišką pranašumą. Visiškas pranašumas, kad ir tam tikram laikui (mineraliniai ištekliai, miškai, jūra ir saulė plaukiojimui arba sniegas slidinėjimui ir pan.), lemia regiono investicinio patrauklumo augimą: garantuojamas pelnas per tam tikrą laiko tarpą. Šios dvi pozicijos padeda pereiti prie trečios – didelio investicijų srauto į regioną, kadangi investuotojus traukia turimi pranašumai, maža rizika ir pastovus pelnas iš investicijų. Visiškas pranašumas yra svarbus regiono privalumas, kuris gali būti lemtingas konkurencinėje kovoje, tačiau nereikia pamiršti, kad ypatingai gamtinis potencialas reikalauja reprodukcijos – naudojimas turi remtis pastovumo principu. Iš kitos pusės kiekvienas regionas turi savo konkurencinių pranašumų rinkinį ir ne tik „gamtos apdovanoto“ regiono padėtis visada yra pirmaujanti.

Prie šių P.A.Džuljeno ir R.Leičanso (2001) svarbu akcentuoti, kad galimas tik darnus gamtinis regiono plėtimasis, t.y. persiorientavimas į atsinaujinančius šaltinius ir iš to gaunamą naudą, kas gali vesti prie regiono savarankiškumo ir nepriklausomumo nuo išorinių energetinių šaltinių.

Ekonominis regionų plėtros aspektas.

Jei regionas vertinamas kaip socialinės ir ekonominės erdvės visuma, charakterizuojama visų nuosavybės formų gamybos struktūra, gyventojų, darbo vietų koncentracija bei turinti savo teritorijos valdymo organus, regionų plėtra suvokiama kaip ekonominė plėtra. Ekonominis aspektas yra esminis regionų plėtros aspektas. Ekonominės regionų plėtros tikslas yra didinti turto kūrimo tempus regione bei aprūpinti jį finansiniais ištekliais, kurie būtini kitų regiono plėtros aspektų vystymui.

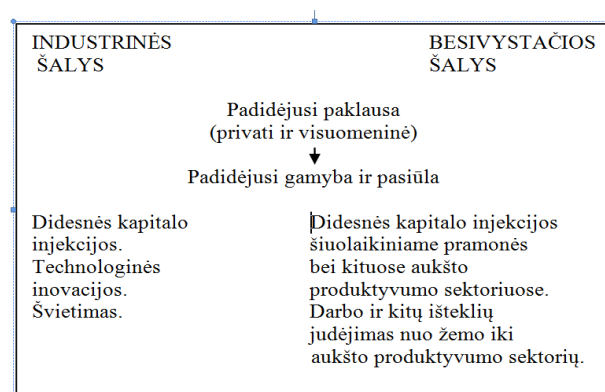
Grupė mokslininkų, vertindama regioną, kaip „socialinės-ekonominės erdvės visumą, charakterizuojamą visų nuosavybės formų gamybos struktūra, gyventojų, darbo vietų koncentracija bei turinčią savo teritorijos valdymo organus“ (V.Bilčakas, V.Zacharovas, 1998), regionų plėtra suveda į ekonominę plėtra, kurios pagrindas – evoliucija ir pažanga.

Mokslinė literatūra (M.P.Mondaro, 1997) tvirtino, kad norint sužinoti ar šalis vystosi reikia atsakyti į tokius klausimus:

- ✓ Kas atsitiko su skurdu ?
- ✓ Kaip pasikeitė nedarbo lygis ?
- ✓ Koks nelygybės lygis ?

Jeigu visi trys rodikliai pagerėjo, tai šalis, be abejo, išgyvena augimo periodą. Jeigu vienas, du, ar net visi trys pablogėjo, tai neverta kalbėti apie augimą, net jei pajamos vienam gyventojui išaugo dvigubai. (K.Šiminevic, R.Bagdzevičienė, 2002).

Taip pat reikia pastebėti, kad ekonominė plėtra buvo neatsiejama nuo ekonomikos augimo teorijų, kurios analizavo įvairių veiksnių įtaką ekonomikos augimui. J.Martinussenas skiria kelis skirtingus ekonominio augimo šaltinius industrinėse ir besivystančiose šalyse (žr. 1 pav.).

Šaltinis: J.Martinussenas (1999) Society, state & market: a guide to competing theories of development, p. 386.

1 pav. Ekonominio augimo šaltiniai industrinėse ir besivystančiose šalyse

Ekonominiam regionų plėtros aspektui galima priskirti ir Deivido Makleodo (1996) modelius (iš viršaus į apačią arba tradicinį (klasikinį) ir iš apačios į viršų), apibendrinančius įvairių autorių nuomones. Tradicinio regionų plėtros požiūrio charakteristikos būtų tokios:

- stipriai akcentuojama centro/periferijos poliarizacija, kuomet kapitalas juda iš centro į periferiją, o ištekliai – atgal į centrą (pavyzdžiui, investicijos į naftos pramonę juda iš didelių miestų į periferiją, o naftos srautai – į didelius miestus, turinčius gamybinę galią);
- plėtra (spontaniška arba skatinama) prasideda keliuose dinamiškuose sektoriuose ir geografinėse teritorijose bei plinta į kitus sektorius ir teritorijas;
- labiausiai akcentuojama urbanizacijos ir pramonės, intensyvaus kapitalo plėtra, priėjimas prie aukštųjų technologijų;

Pagrindinė šio požiūrio problema yra atvirkštinės srovės efekto rizika, kuri atsiranda, kai investuotas kapitalas ir ištekliai juda iš periferijos atgal į centrą.

Pagal modelį iš apačios į viršų, sprendimai ir galia turi būti kuo arčiau apačios (periferijos), tada ekonominis augimas ir plėtra vyks greičiau, nei rizikingi projektai „uždėti iš viršaus“:

- svarbi kiekvieno regiono struktūrinė kompozicija;
- sėkmė arba nesėkmė priklauso nuo vietinių sąlygų: regioninės politikos, infrastruktūros, kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlos, kainų lygio, gyventojų tankumo. (E.Dokurnevič, R.Bagzdevičienė, 2002).

1.2.Regionų plėtros teorijos

Regionų plėtra galima vadinti bendruomenės gyvenimo socialinio, ekonominio, aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, technologijos, kultūros ir rekreacijos aspektų vystymą tam tikroje teritorijoje. Regioninę plėtrą taip pat galima traktuoti kaip visumą priemonių, skirtų skatinti ekonominę plėtrą regione, kuo efektyviau panaudojant vietinius išteklius. Šiuo atveju, siekiant galutinio tikslo – spartesnio šalies ekonomikos augimo, pirmenybė teikiama ekonominiai plėtrai, kuri yra svarbiausia bendruomenės plėtros sudedamoji dalis, kadangi ji aprūpina bendruomenę finansiniais iškoliais, kurie yra būtini norint vystyti kitus bendruomenės plėtros aspektus. (M.Cuddy, 1998).

Kitu apibrėžimu regionų plėtra yra toks regioninės sistemos funkcionavimo būdas, kuris nukreiptas į teigiamą gyvenimo lygio ir kokybės dinamiką, aprūpintą pastovia, subalansuota teritorijos potencialų (socialinio, išteklių, ūkio, ekologinio) reprodukcija. Šiuo atveju regionų plėtra nėra utopija arba nepasiekiamas idealas, o visuotinai priimta regioninės būklės norma ir bet kurie nukrypimai traktuojami kaip degradacija, sisteminė krizė, depresija ir pan. Gali būti išskirti tokie

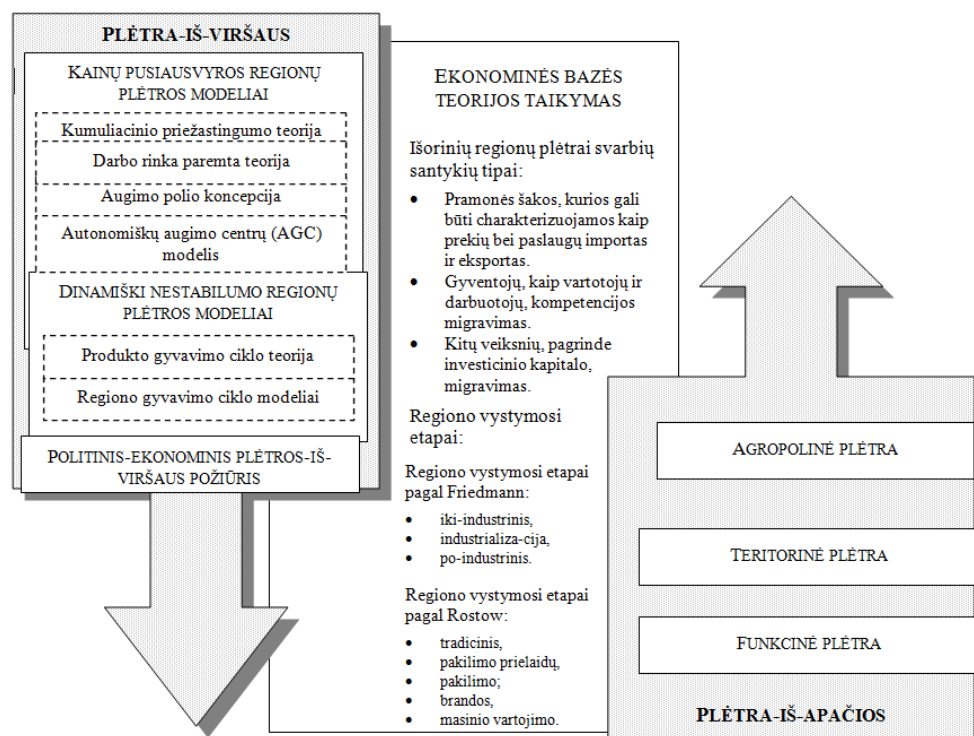
regionų plėtros požymiai: pastovumas, subalansuotumas ir socialinė orientacija. (R.Bagdzevičienė, 2003).

Remiantis įvairiais moksliniais požiūriais galima teigti, kad nėra visuotinai priimto regionų plėtros proceso apibrėžimo, nes šis procesas yra kompleksinis. Kaip teigia, E.J. Blakely ir T.K.Bradshaw (2002), regioninės arba vietos ekonomikos plėtros nepaaiškina jokia teorija, tačiau keletas atskirų teorijų nurodo pagrindines vienu regionų spartesnės, kitų – lėtesnės plėtros veiksnius. Teorijų visumą šie autoriai siūlė išreikšti formule:

vietos ar regiono plėtra = $c \times r$, kur c reiškia vietovės turimus pajėgumus, o r vietovės išteklius.

Taigi E.J. Blakely ir T.K.Bradshaw siūlymu, vietos ekonomikos plėtros teorijos turi įvertinti ir išteklius, ir pajėgumus.

Sisteminis požiūris į regionines plėtros teorijas, jų sudedamuosius modelius bei bendras šių teorijų pagrindas, taikant ekonominės bazės teoriją galėtų būti pavaizduotas pateikiama schema (žiūrėti 2 pav.)

Šaltinis: R.Bagdzevičienė, (2003) Regionų plėtros ekonomikos ir vadybos aspektai.

2 pav. Sudedamieji plėtros-iš-viršaus ir plėtros-iš-apačios modeliai ir jų panašumai

Valstybės nacionalinė regioninė politika yra svarbus įrankis, padedantis išspręsti ekonominės ir socialinės plėtros netolygumo šalyje problemas, sutelkti gamybinius išteklius mažiau išsivysčiusiuose regionuose bei sumažinti verslų skverbimąsi į perpildytus regionus. Norint objektyviai vertinti regionų tarpusavio skirtumus tikslinga naudoti tam tikrą vertinimo metodiką,

kuri įvertintų vidinių ir išorinių veiksnių tarpusavio priklausomybes ir reikšmę galutiniams regiono veiklos rezultatams.

Regionų išsivystymo lygis apibūdinamas rodikliais, kurie nusako regionų bazinę infrastruktūrą, žmogiškuosius išteklius, gamybos sektorių. Šalia socialinių ir ekonominių aspektų turėtų būti gamtosauginiai aspektai, kurie yra svarbūs ne tik subalansuotosios plėtros prasme, bet ir todėl, kad sveika aplinka padeda siekti ekonominės veiklos aktyvumo. Kad analizę ir prognozes būtų galima išreikšti skaičiais ir kad būtų įmanomas priemonių monitoringas ir įvertinimas, naudojama harmonizuota indikatorių sistema, susidedanti iš: fizinių, poveikio, naudingumo, finansinių indikatorių. (K.Šimileviš, R.Bagdzevičienė, 2001)

Prieš prieinant pre konkrečių plėtros teorijų, pabrėšiu, kad plėtrą reikia nagrinėti kaip daugiaplanį procesą, kuris veda prie radikalių permainų socialinėse, institucinėse, administracinėse struktūrose, žmonių elgsenoje, taip pat prie spartėjančio ekonomikos augimo bei skirtumų panaikinimo.

Šiuolaikinę plėtros sampratą J.V. Filipovas ir T.T. Avdejeva (2000) nagrinėja per trijų tarpusavyje susijusių kriterijų - pokyčiai, augimas, pagerėjimas - prizmę (žr. 3 pav.).

Šaltinis: J.V. Filipovas ir T.T. Avdejeva (2000, Основы развития местного хозяйства.

3 pav. Šiuolaikinė plėtros samprata

Jei visi šie procesai vyksta, reiškia regionas plečiasi, ekonomika auga ir gerėja socialinis gyvenimas. Su šių autorių nuomone sutinku, nors žodį augimas reiktų vertinti ne tik kaip kiekybinį, bet ir kaip kokybinį augimą.

Pateikiu plačiausiai paplitusių regioninių plėtros teorijų apžvalgą:

Išsidėstymo teorija. Regionų ekonomiką tyrinėjančių specialistų teigimu, yra tik trys svarbūs veiksniai, lemiantys regionų plėtrą: vieta, vieta ir dar kartą vieta (E.J.Blakely ir T.K.Bradshaw, 2002). Šis teiginys taikytinas analizuojant ekonominių veiklų išsidėstymą, centrinių vietų ir periferinių rajonų problematiką, t.y. analizuojant ir vertinant netolygaus regionų išsivystymo priežastis. Remiantis šia teorija, įmonės siekia sumažinti veiklos kaštus, todėl, priimant sprendimą dėl verslo steigimo ar plėtros vietos, vertinamas išteklių bei prekių ir paslaugų rinkų artumas, padedantis taupyti transportavimo, darbuotojų paieškos ir samdos, aptarnavimo paslaugų ir kitus kaštus. Kiti veiksniai, sąlygojantys vietos tinkamumą veiklai, būtų darbo jėga, energijos kaina,

esami tiekėjai, komunikacijos, mokymosi ir darbuotojų kvalifikacijos kėlimo galimybės, vietos valdžios valdymo kokybė, sveikatos priežiūros institucijos. Įmonės, priklausomai nuo jų veiklos pobūdžio, skirtingai vertina vietovėje esančias verslo sąlygas, tačiau pagrindinių verslui reikalingų išteklių prieinamumas vertinamas vienodai. Todėl, siekiant pritraukti verslus, didelis dėmesys skiriamas gamybinių išteklių prieinamumui ir kokybei, prekių ir paslaugų rinkų aktyvumo lygiui, instituciniams veiksniams.

Tačiau diegiant naujas technologijas, išsidėstymo teorijų teiginiai tampa vis mažiau reikšmingi, nes, naudojant ryšius ir aukštųjų technologijų pasiekimus, bet kuri vietovė gali sėkmingai varžytis tiek gamybos veiksnių, tiek prekių ir paslaugų rinkose. Virtualių rinkų plėtra ir gyventojų bei verslų dalyvavimas jose daugiau priklauso nuo išteklių (technologijų ir informacijos) prieinamumo nei nuo išsidėstymo veiksnių. Be to, neapčiuopiami veiksniai, kaip bendruomeninio gyvenimo kokybė nusveria akivaizdžią didelės rinkos ar gamtos išteklių turinčių vietovių teikiamą naudą. (R.Dapkus, 2006).

Visuomenės raidos etapų teorija (autorai Fisher, Clark 1940). Visuomenės raidos etapų teorija buvo populiari šeštajame dešimtmetyje tarp besivystančių šalių bei turėjo įtakos išsivysčiusių šalių regioninei politikai septintajame dešimtmetyje. Ji apibrėžia penkis etapus, kuriuos pereina ekonomika: tradicinė visuomenė, pradinių sąlygų, pakilimo, brendimo ir didelio masinio vartojimo visuomenė. Ši teorija teigia, kad negalima gerai išvystyti ekonomikos, jei ji nėra paremta gamybos ir paslaugų pramonės šakomis. Regiono ekonomikos vystymasis apibūdinamas kaip judėjimas nuo žemės ūkio iki perdirbamosios pramonės ir iki ekonomikos, kurioje pagrindinį vaidmenį atlieka paslaugos (R.Tijūnaitienė, L.Giedrimienė, 2002).

Išteklių teorija (autorai Huver, Fisher). Ji teigia, kad pagrindinė varomoji ekonominės plėtros jėga yra užsienio paklausa šalies ar regiono specializuotam eksportui. Pradinė pakopa neišsivysčiusiems regionams būtų tokių žaliavų išteklių, kaip žemės ūkio, medžioklės, žvejybos ištekliai ar naudingosios iškasenos, gausa. Eksploatuojant pirmines prekes – žaliavas kyla darbo jėgos, kapitalo ir infrastruktūros paklausa. Jei vietinių išteklių ir jų išorinės paklausos ryšys yra stiprus, tai išvardyti elementai bus perspektyvūs ir pramonė pradės augti. Jei šių elementų kainos yra per aukštos, tai pramonė liausis vystytis regione iki to laikotarpio, kol susidarys palankios sąlygos. Pagal J.B.Parr (1999), pradinėje stadijoje regionas yra savarankiškas, labai žemas investicijų lygis. Labai maža reikšmė teikiama prekybai. Šioje stadijoje fundamentinę paramą teikia žemės ūkio produktai. Paskutinėje stadijoje regionas specializuojasi paslaugų srityje. Regioninis eksportas apima bankininkystės bei finansų produktus, technines bei valdymo stadijas. Šioje stadijoje regionas eksportuoja savo kapitalą, dar svarbiau – jį importuoja.

Eksporto teorija. Ši teorija teigia, kad regiono vystymasis priklauso nuo eksporto didinimo. Ji ignoruoja galimybę gaminti įvairių rūšių produktus ir paprastai prieina prie išvados, kad ir

ilgalaikėje perspektyvoje regionas gali augti vien dėl savo eksporto augimo. Teorija remiasi dviem teoremomis: pirmoji – regioninė plėtra per ilgą laikotarpį pirmiausia priklauso nuo regiono eksporto augimo, antroji – jei regionas patiria struktūrinius pokyčius, geriausiai, jog tai vyktų sistemiskai (J.B.Parr, 1999). Eksportu grįsta teorija atspindi sektorių įtaką regionų apimtims. Regiono eksportas skirstomas į keturis sektorius. Pasitekte daugelio autorių nuomonė, nes eksporto sektoriai gali būti labai įvairūs ir skirtis tarpusavyje dėl tokių dalykų, kaip skirtingi tarpsektoriniai bei tarppramoniniai saitai regioninės ekonomikos viduje. (J.B.Parr, 1999). Tokie skirtumai yra labai svarbūs analizuojant regiono ekonomiką ir jie gali daryti įtaką regiono pasirinktai politikai. (R.Dapkus, 2006).

Metropolijos – užkampio teorija. Ji sako, kad rinkos ekonomika veda ne prie ekonomikos plėtos, o prie regresijos, ne prie ekonominės gerovės konvergavimo, bet prie didėjančių regioninių skirtumų ir nuskurdimo. Ekonominė jėga yra koncentruota tam tikruose regionuose. Regionai šią jėgą naudoja silpnesniems regionams išnaudoti. Tačiau ir išnaudojamas regionas, įtrauktas į pirmojo gamybos tinklą, turi naudos. O stipresnis regionas visada turės daugiau naudos. (R.Tijūnaitienė, L.Giedrimienė, 2002).

Urbanizacijos masto ekonomijos teorija. Ši teorija yra visiškai kito pobūdžio regiono augimo teorija, kur pagrindinis vaidmuo ekonominėje regiono plėtroje tenka miestui. Aglomeracijos, lokalizacijos ir urbanizacijos teorijos teigia, kad urbanizuota teritorija yra augimo variklis regione. Aglomeracijos ekonomija apibrėžiama kaip produkcijos masto ekonomija, kuri gali būti pasiekta firmą įkuriant didelėje urbanizuotoje teritorijoje. Urbanizacijos ekonomijos yra susijusios su sąnaudų mažinimu, kuris atsiranda turint tokį kiekį nepriklausomų ekonominės veiklos rūšių, kurios leidžia pasiekti masto ekonomiją kai kurių prekių ar paslaugų gamyboje. (D.Štreimikienė, 2001).

Pasaulyje plačiai pripažinta, jog pagrindinis regioninės plėtos instrumentas – valstybė. Seniai užmiršti tie laikai, kai buvo manoma, jog konkurencija ir privati iniciatyva automatiškai paskirstys gamybines pajėgas ir socialinę infrastruktūrą taip, kad jos būtų naudingos visais aspektais – ir verslininkams, ir visuomenei. Stabilizuojantis demokratinis procesas, auga valstybės galimybės daryti įtaką ne tik regionams, bet ir atskiroms pramonės šakoms.

Viena iš seniai įsitvirtinusių regioninės plėtos krypčių – valstybės siekiai subalansuoti gamybinių pajėgumų geografinį išsidėstymą. Greta noro subalansuoti geografinį gamybinių pajėgumų išsidėstymą, kai kuriose valstybėse pastebimi bandymai reguliuoti žmoniškųjų išteklių (darbo jėgos) geografinį pasiskirstymą. Gyventojų mažėjimo, migracijos procesai verčia valstybes taikyti administracines bei ekonomines priemones, turinčias regioninį poveikį.

Depresinių regionų plėtra. Depresiniais regionais paprastai laikomos tos teritorijos, kurios praeityje pasižymėjo palyginti dideliais ekonomikos plėtos tempais, bet vėliau dėl įvairių

priežasčių patyrė didžiulį nuosmukį. Tradiciškai šie regionai Vakarų valstybėse asocijuojasi su anglies, metalurgijos (XX a. pirmoji pusė), chemijos, medžio apdirbimo (XX a. antroji pusė) pramonės centrais. Blogiausioje padėtyje atsidūrė depresiniai regionai, esantys šalies periferijoje, kurių ūkis buvo beveik nediversifikuotas. Dauguma iš anksčiau Vakarų valstybėse depresiniais vadintų regionų (Ruras bei Saras Vokietijoje; Elzasas Prancūzijoje; Velsas Didžiojoje Britanijoje) šiandien jau mažai teprimena krizines teritorijas. Dabar tik 10–20 proc. jų teritorijos užima intensyvios industrinės zonos. Depresinių regionų gelbėjimo patirtis parodė, jog jų darnaus vystymo pagrindu tapo mokslui imlių ūkio šakų, paslaugų, turizmo sektorių plėtra. Tuo pačiu metu juose buvo vykdomas „pasyvus sanavimas“, t. y. atsilaisvinusių darbuotojų emigracijos į kitus šalies regionus skatinimas. (D. Andriušaitienė, 2007)

Žemiau pateiktoje lentelėje pateikiamas ekonominių regionų plėtros teorijų palyginimo modelis, kuriame regionų divergencijos bei regionų ekonominio augimo teorijos suklasifikuotos pagal penkis kriterijus: teorijos pagrindinį akcentą, regioninės politikos tikslą, regionų plėtros strategiją, regionų plėtros realizavimo kryptis, orientaciją į regiono tolygų vystymą arba regiono savitumą.

1 lentelė

Ekonominių regionų plėtros teorijų lyginimas

Teorijos	Regionų divergencijos teorijos		Regionų ekonominio augimo teorijos				
	Komunikacinio augimo teorija	Centroperiferijos teorija	Urbanizacijos masto ekonomijos teorija	Raidos etapų teorija	Išteklių teorija	Eksportu grįsta teorija	Metropolijos užkampio teorija
Teorijos pagrindinis akcentas	Regionų skirtumų korvergavimas		Miestų vystymas	Regionų tolydus ekonominis augimas			
Regioninės politikos tikslas	Skirtumų tarp regionų mažinimas		Miestų ekonominis augimas	Tolygus ekonominis augimas visuose regionuose			
Regioninės plėtros strategija	Tolydi regionų plėtra		Miestų ekonominio augimo skatinimas	Ūkio restruktūrizavimas ir modernizavimas			
Regioninės plėtros realizavimo kryptys	Efektyvus gamybinių pajėgumų paskirstymas; kapitalo ir kvalifikuotos darbo jėgos paskirstymas tarp regionų		Miesto infrastruktūros gerinimas; įvaizdžio kūrimas; užsienio kapitalo pritraukimas	Efektyvus investicinių fondų paskirstymas; efektyvus gamybos išteklių paskirstymas; eksportui imlių sektorių vystymas; infrastruktūros gerinimas; kapitalo importo skatinimas			

Šaltinis: R. Dapkus, Regionų plėtros politika, jos valdymo modeliai ir įgyvendinimo institucijos, 2008.

Regionų plėtros teorijų įvairovė įgalina analizuoti plėtrą kaip daugiaplanį procesą, kuris sąlygoja permainas socialinėse, institucinėse, politinėse, administracinėse struktūrose ar net žmonių elgesnoje. Iš aptartų teorijų galima padaryti išvadą, jog ekonomikos plėtros teorijos akcentuoja

palankių sąlygų regiono ekonominiam augimui sudarymą. Šiose teorijose didelis dėmesys skiriamas ekonomikos sektorių modernizavimui, eksportui imlių sektorių skatinimui. Manoma, jog regiono ekonomika turi plėtotis sistemiškai, pereiti nuoseklią stadijų grandinę, akcentuojama paslaugų eksporto svarba ekonominiam regiono augimui. (R.Dapkus, 2006).

1.3. Regioninės politikos strategijos, teorijos

Regionų ekonominė ir socialinė plėtra neįsivaizduojama be regioninės politikos, todėl šioje dalyje apžvelgime regioninės politikos strategijas, teorijas ir modelius.

Regioninė politika, vykdoma valstybės mastu, apibrėžia šalies valdymą erdviniu, regioniniu aspektu, ji parodo ryšius tarp valstybės ir regionų bei regionų tarpusavyje. Taigi politinės aplinkos įtaka yra neatsiejama, nagrinėjant regionų ekonomikos plėtrą. (R. Bagdzevičienė, J. Rimas, A. Venckus, 2002).

Regioninė politika – viešoji politika, kuri siekia sumažinti skirtumus tarp įvairių regionų išsivystymo lygio. (V.Nakrošius, 2003).

Valstybės (nacionalinė) regioninė politika – valstybės institucijų ir kitų subjektų tikslinė veikla, kuria, taikant tiesiogines ir netiesiogines pagalbos priemone, daromas diferencijuotas poveikis valstybės regionų socialinei ir ekonominei plėtrai, siekiant mažinti socialinius-ekonominius skirtumus tarp regionų ir išsivystymo netolygumus pačiuose regionuose. (Vidaus reikalų ministerija)

Regioninė politika – tai visos šalies vystymo planavimas, finansinių, informacinių, intelektualinių, ekologinių ir kitokių išteklių regioninis planavimas, prioritetų nustatymas, turint tikslą ugdyti visas šalies teritorijas ir jas integruoti į bendrąją šalies ir tarptautinio ūkio sistemą. Ji neatsiejamai susijusi su atskirų teritorijų specifika ir tų teritorijų ugdymo perspektyva, regionų potencialo, jo konkurencingumo vidaus ir tarptautinėje rinkoje nustatymu ir pan. (Bagdzevičienė R., Tamkus A. 2000).

Visuose apibrėžimuose nurodoma, kad tai valdžios funkcija, per kurią siekiama užtikrinti subalansuotą regioninę plėtrą ir per ją subalansuotą ekonomikos augimą. Svarbu, kad regioninė politika apimtų visas valstybės gyvavimo sritis.

Tam, kad efektyviai funkcionuotų regioninė politika, reikalinga sukurti ekonomines socialines, ekonomines geografines bei valdymo teritorines struktūras, kurios racionaliai ir optimaliai paskirstytų pajėgumus bei išteklius. Besikuriančiose rinkos ekonomikos sąlygų šalyse atsiranda ypatingi ekonominių socialinių problemų aspektai, kurie yra susiję su naujų struktūrų regionuose atsiradimu. Jie akivaizdžiai didina regionų bei regioninės politikos ir jos strategijos vaidmenį. (M. Bangman, V.Vever, N.Serivestrav, 1995).

Savo straipsnyje Regionų politikos strategijų analizė ir vertinimas V.Damašienė ir A.Rimkevičienė (2002) pagal regionų ekonomikos teorijas pateikia tokius regionų politikos strategijų pavyzdžius:

I rinką orientuota regioninė politika. Ji sudaro regioninės politikos pagrindą. Jos tikslas – panaikinti bet kokius veiksnius, trukdančius optimaliai paskirstyti gamybos išteklius. Ši strategija priskiriama plėtrai pagal ekonominį aspektą. Ji neteikia pirmenybės nė vienam regionui. Į rinką orientuota regioninė politika siekia pašalinti visas judėjimą ribojančias kliūtis, kad kapitalas ir darbo jėga galėtų laisvai migruoti ten, kur nepakanka išteklių ir yra didžiausias darbo užmokestis. Tokių kliūčių šalinimas yra susijęs su infrastruktūros plėtote, didesnėmis galimybėmis konkuruoti, rinkos lankstumu, informacija apie regionų išteklių paskirstymą ir darbo užmokestį. Ši strategija nenumato jokių kitų išskirtinių priemonių.

I gyvenimo lygio suvienodinimą orientuota regioninė politika. Sprendžia tam tikras ekonomiškai silpnų regionų programas, pvz., nedarbo, kapitalo trūkumo, mažą verslo vystymo tempą. Šios politikos tikslas – suvienodinti gyvenimo lygį šalies regionuose. Ši politika atskleidžia neišnaudotą gamybos potencialą ir taip prisideda prie ekonominio šalies vystymo. Esant informacijos stygiui apie šalies regioninę politiką egzistuoja prieštaravimas tarp tikslo suteikti finansinę paramą bei skatinti ekonominį augimą. (H.Amstrong, J.Taylor, 1993). Šios regioninės politikos taikymas, verslininkų subsidijavimas skirtas skatinti ekonominę veiklą regionuose iki visiško rentabilumo. Skiriant įmonėms subsidijas, pagerinama regiono infrastruktūra. Infrastruktūros gerinimo priemonės yra skirtos pritraukti vidaus ir užsienio investuotojus ir taip sustiprinti įmonių konkurencingumą.

Sienų regioninė politika. Siekia sieną padaryti kontaktine zona, sušvelninti sienos barjerų padarinius. Šios politikos bruožai – ekonominis augimas bei finansinė pagalba. Kliūčių, trukdančių prekėms, paslaugoms, kapitalui ir žmonėms judėti, pašalinimo tikslas – skatinti ekonominį augimą. Tokios priemonės turėtų duoti naudos ne tik regioniniu, bet ir nacionaliniu mastu. Konkreti pagalba kompensacijos forma suteikiama įmonėms bei savivaldybėms. Šios priemonės skirtos tiesiogiai spręsti bendradarbiavimo kliūtis.

Pagalba per socialinę paramą. Ši strategija vadinama kompensuojamąja. Jos tikslas – užtikrinti tam tikras pajamas vienam gyventojui.

Tačiau naudojant strategijas atskirai, ne visuomet pasiekiamas laukiamas rezultatas, todėl keleto strategijų kombinacija yra geresnė (pvz., tinka naudoti į rinką orientuotą strategiją kartu su pagalba, gauta socialinės paramos forma). (R.Dapkus, 2006)

Galima išskirti tokias regioninės politikos įgyvendinimo nacionalines schemas:

- Politikos įgyvendinimas per vieną ministeriją ar specialias nacionalines institucijas. Jos gali turėti savo biudžetą arba operuoti kitų institucijų išteklių paskirstymu.

- Regioninę politiką vykdo kelios ministerijos (kurios veikia tokiose srityse, kaip ekonominė plėtra, aplinka, darbo ir socialinės problemos).

- Regioninės politikos vykdymas per kitokio tipo institucijas, kaip regioninės plėtros agentūrų tinklas, kurių veikloje dalyvauja valstybė.

Taip pat pateikiame regionų politikos strategijų privalumus ir trūkumus:

2 lentelė

Regionų politikos strategijų privalumai ir trūkumai

Strategija	Privalumai	Trūkumai
Į rinką orientuota regioninė politika	Neiškreipia erdvinių gamybos veiksnių paskirstymo; Dalinai išsprendžia su pasieniu susijusias problemas	Rezultatai neprognozuojami; Ilgalaikis efektas
Į pragyvenimo lygio suvienodinamumą orientuota regioninė politika	Trumpalaikis efektas	Netiesioginis problemų sprendimas; Iškreipia erdvinį gamybos veiksnių pasiskirstymą
Į sieną orientuota regioninė politika	Tiesiogiai šalina su siena susijusias problemas; Neiškreipia erdvinio gamybos veiksnių pasiskirstymo	Ilgalaikis poveikis; Nežymus pagalbos poveikis
Pagalba per socialinę paramą	Neiškreipia erdvinio gamybos veiksnių pasiskirstymo; Trumpalaikis efektas	Nepašalina su siena susijusių problemų

Šaltinis: Damašienė V., Rimkevičienė A. Regioninės politikos strategijų analizė ir vertinimas.

Apžvelgus teorinius aspektus noriu pacituoti H.Daly (1990), augimą suprantantį kaip ekonomikos kiekybinį didėjimą fizine ar monetarine prasme, o žodžiu plėtra nusakantį kokybinius fizinių atsargų struktūros bei naudojimo pokyčius, tobulėjant mūsų žinioms ir ekonomikai darantis geresnei plečiant ir realizuojant jos potencialą, taip palaipsniui pereinant į našesnę, stipresnę ar geresnę būklę. Kai kas nors auga, jis tampa didesnis, kai kas nors plėtojasi, jis tampa skirtingas. Todėl regionų socialinę ir ekonominę plėtrą turime vertinti ir kokybiškai, ir kiekybiškai.

Sekančioje dalyje analizuosime jau atliktus tyrimus, kurie vertino regionų socialinę bei ekonominę plėtrą, taip pat socialinius ir ekonominius pagrindinių Lietuvos regionų makroekonominis rodiklius bei jų pokyčius, susipažinsime su Europos Sąjungos struktūriniais fondais.

2. EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINĖ PARAMA IR JOS ĮTAKOS IŠTIRTUMAS. LIETUVOS REGIONŲ SITUACIJA

Analizavus teorinius regioninės plėtros ir politikos aspektus, šioje dalyje apžvelgsiu Lietuvos regioninės politikos dokumentus ir jų tikslus, ES struktūrinės paramos fondus. Vertinsiu jau atliktus mokslinius tyrimus, jų rezultatus bei analizuosiu tam tikrus regionų makroekonominius rodiklius, kaip jie kito Lietuvoje nuo 2004 metų.

2.1. Lietuvos regioninė politika

Pradedant analizuoti informaciją susijusią su ES fondų įtaka Lietuvos regionų socialiniai ir ekonominei plėtrai glaustai pristatau Lietuvos regioninės politikos svarbiausias tezes:

Lietuvos regioninės politikos ilgalaikis tikslas – užtikrinti aukštą gyvenimo kokybę visos šalies teritorijos gyventojams.

Lietuvos regioninės politikos prioritetinė iki 2013 m. kryptis yra tolygi Lietuvos teritorinė ekonominė plėtra, t.y. kryptingas ir koordinuotas ilgalaikės ekonominės plėtros skatinimas ir konkurencingumo didinimas žemo gyvenimo lygio teritorijų apsuptuose regioniniuose centruose, kurie turėdami ekonominį potencialą ir infrastruktūrą, gali atlikti regioninių augimo centrų funkcijas ir jų plėtra gali užtikrinti didesnę teritorinę sanglaudą regione, o kartu ir Lietuvoje.

Nacionalinė regioninė politika įgyvendinama ir regioninės plėtros planavimas atliekamas regionuose.

Nacionalinė regioninė politika Lietuvoje vykdoma dviem kryptimis:

- Skatinama ekonominė plėtra ir didinamas konkurencingumas regioniniuose centruose (ilgalaikės plėtros kryptis);
- Gerinama gyvenimo kokybė probleminėse savivaldybėse (trumpalaikės plėtros kryptis). (Vidaus reikalų ministerija)

Pagrindiniam regioninės politikos tikslui, taip pat svarbiems ES tikslams pasiekti ir pasivysti kitas ES šalis nares Lietuva gauna paramą iš ES struktūrinių paramos fondų.

Prie Lietuvos regioninės politikos svarbu paminėti Valstybės ilgalaikės raidos strategiją (VIRS) – tai strateginio planavimo dokumentas, atspindintis valstybės ilgalaikės raidos viziją, pagrįstą ekonominės, socialinės ir kultūrinės bei politinės situacijos analize. VIRS yra vienas iš svarbiausių planavimo dokumentų, kuris padeda suderinti tarpusavyje ir integruoja valstybės bendrąsias ir šakines strategijas. VIRS numatoma valstybės ilgalaikės raidos vizija, atspindinti tarpusavyje suderintas visų sektorių ilgalaikės plėtros kryptis. Taip pat Lietuvos ūkio (ekonomikos)

plėtos iki 2015 metų ilgalaikė strategija, kuri yra sudėtinė Valstybės ilgalaikės raidos strategijos dalis. Joje numatytos ilgalaikės ekonominės politikos kryptys, būtinos šalies ūkio restruktūrizavimui paspartinti bei leidžiančios laiku prisitaikyti prie vidinės ir tarptautinės situacijos pokyčių ir maksimaliai didinti bei efektyviai išnaudoti šalies ekonominį potencialą. (Ūkio ministerija, Strategijos).

Tai dokumentai pagal kuriuos, Lietuva turi labai kryptingai vystytis įgyvendinant strateginius tikslus, taip pat išnaudoti ES skirtą paramą. Pagal Strategiją iki 2015-ųjų metų, dauguma tikslų turi būti pasiekti jau 2013-aisiais metais, todėl situacijos pakeitimui Lietuvos valdžia dar turi kelis metus.

2.2. Europos Sąjungos struktūriniai fondai ir jų teikiama parama

Europos Sąjungos struktūrinė parama skirta nuosekliai mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp ES šalių narių ar atskirų regionų.

Lietuva po įstojimo į ES 2004 m. gauna šią struktūrinę paramą jau kaip jos narė.

2004–2006 m. struktūrinę paramą naudojo pagal Lietuvos 2004–2006m. Bendrąjį programavimo dokumentą (BPD) ir jo priedą. Ši ir ateinančio programavimo laikotarpio finansinė parama turėjo prisidėti prie Lisabonos strategijos, spartesnio įgyvendinimo. Tačiau, kaip parodė atlikti makroekonominių rodiklių tyrimai, vykdomos regioninės politikos priemonės ir veiksmai nedavė didesnio poveikio šalies pažangai ir Lietuva vis dar smarkiai atsiliko nuo ES šalių vidurkio (kaip parodė atliktas ES šalių pažangos tyrimas 2006 m., Lietuva užėmė 20 vietą tarp 25 šalių. (S.Šidlauskas, 2007).

Šiuo metu vyksta antrasis etapas, tai yra 2007-2013 m. ES struktūrinių fondų paramos etapas, kurio pagrindinis tikslas - sumažinti Lietuvos atotrūkį nuo senųjų ES narių ir iki 2015 metų jas pasivyti tiek ekonominės, tiek socialinės gerovės prasme. Parama gaunama iš šių fondų: Europos socialinis fondas, Europos regioninės plėtos fondas, Sanglaudos fondas. Lietuvai šiame etape yra numatyta skirti 25 301 654 884,00 Lt paramą.

ES struktūrinė parama skiriama pagal 1 priede išvardintas sritis. Iš jo matome, kad Lietuva gauna paramą 14 gyvenimo sričių, kurioms lėšos skiriamos pagal keturias programas ir specialius prioritetus.

Pagrindinės programos:

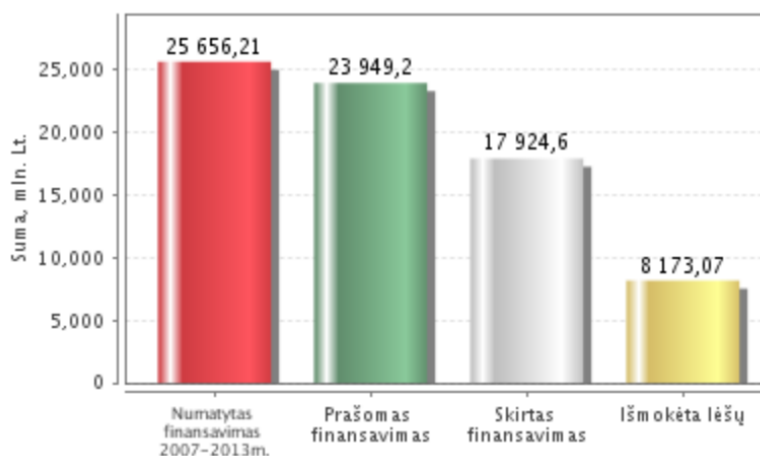
- Žmogiškųjų išteklių plėtos veiksmų programa skirta investicijoms į Lietuvos gyventojų žinias, gebėjimus, aktyvumą, Šiai veiksmų programai skirta 13,8 proc. ES struktūrinės paramos lėšų.

- Ekonomikos augimo veiksmų programai numatoma skirti 45,72 proc. paramos lėšų dalį. Parama skiriama ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skatinti, taip pat moksliniams tyrimams ir Lietuvos ūkio technologinei plėtrai.
- Sanglaudos skatinimo veiksmų programa skiriama gyvenimo aplinkos ir kokybės gerinimui, mažinant atskirų regionų skirtumus, skiriama 39,08 proc. visos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos.
- Techninės paramos veiksmų programa – papildoma veiksmų programa, skirta administruoti teminėms veiksmų programoms. Šiai veiksmų programai skirta 1,4 proc. ES struktūrinės paramos lėšų. (2007-2013 m. Europos Sąjungos struktūrinė parama).

Pagal prioritetus yra sudarytos priemonės, kuriomis besiremdami Lietuvos gyventojai ir įmonės gali teikti paraiškas ir gauti ES struktūrinę paramą. Tokių priemonių yra net 222, todėl galima teigti kad parama apima daugumą ekonominių, socialinių ir gamtinių sričių. Tačiau sunku pasakyti ar vykdomi projektai keičia Lietuvos regionų socialinę ir ekonominę situaciją, lėšų įsisavinimas duoda naudą, kurios tikimasi.

Taip pat iš 1 priedo matome, kad yra prioritetai, kurie kartojasi keliuose srityse, kaip pvz.: prioritetas vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai kartojasi septyniose srityse. Todėl galime teigti, kad šis prioritetas pagal Sanglaudos skatinimo veiksmų programą yra labai svarbus ir projektai pagal jį turi įtakos daugeliui sričių ir yra svarbūs darniai regionų plėtrai.

Pagal paskutinius duomenis pateikiamus oficialioje ES paramos svetainėje, Lietuva yra paprašiusi paramos už 93% jai skirtų lėšų (4 pav.). Paskutiniais duomenimis yra pateikta 8061 paraiška ir įgyvendinama 4403 projektai. Šie rodikliai išaugo 100 proc. lyginant su 2010 metų panašiu laikotarpiu.

Šaltinis: www.esparama.lt

4 pav. Projektams skirtų ES lėšų barometras.

Palyginimui pateikiami (3 lentelė) pagal remiamas sritis projektų skaičiai, jų vertė ir iš ES struktūrinių fondų gauta suma, taip pat toje srityje daugiausiai projektų įgyvendinanti savivaldybė.

3 lentelė

ES fondų remiamos sritys ir pateiktų projektų skaičius bei jų gautos lėšos pagal juos

ES remiama sritis	Projektų skaičius	Projektų vertė mln. Lt.	Gauta lėšų iš ES struktūrinių fondų mln. Lt	Savivaldybė vykdanči daugiausiai projektų ir jų vertė, mln.Lt
Regioninė ir socialinė sanglauda	384	1077	905	Mažeikių raj. savivaldybė (48 pr. – 86.6 mln. Lt)
Aplinkosauga	295	3379	2763	Kauno raj. savivaldybė (60 pr. – 124.33 mln. Lt)
Energetika	542	2733	1646	Šiaulių m. savivaldybė (66 pr. – 112.44 mln. Lt)
Transportas	182	3716	3014	Klaipėdos raj. savivaldybė (39 pr. – 364.66 mln Lt)
Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra	836	3469	2668	Kauno m. savivaldybė (385 pr. – 148.05 mln. Lt)
Verslas	1496	3910	2555	Vilniaus m. savivaldybė (893 pr. – 664.12 mln. Lt)
Informacinė visuomenė	87	545	463	Visose savivaldybėse vykdomi tie patys 46 projektai, tik skiriasi skirtų lėšų sumos.
Užimtumas ir socialinė aprėptis	555	1682	1417	Vilniaus m. savivaldybė (257 pr. – 134.95 mln. Lt)
Kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas	45	427	284	Vilniaus m. savivaldybė (13 pr. – 25.88 mln. Lt.)
Turizmas	126	604	338	Palangos m. sav. (36 pr. – 70.85 mln.)
Švietimas	411	1195	997	Vilniaus m. savivaldybė (267 pr. – 101.56 mln. Lt)
Sveikatos priežiūra	223	847	715	Vilniaus m. savivaldybė (67 pr. – 35.75 mln. Lt)
Viešasis administravimas	389	369	314	Vilniaus m. savivaldybė (97 pr. – 31.47mln. Lt)
Techninė parama	60	307	285	Visose savivaldybėse vykdomi tie patys projektai, 59 pr.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal ES paramos žemėlapiu duomenis, <http://www.esparama.lt/>

Matome, kad daugiausiai paramos gauna lėšoms imlios sritys kaip moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra, transportas, energetika bei verslas, o pagal projektų skaičių pirmauja verslas, moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra bei užimtumas ir socialinė aprėptis. Galime daryti prielaidą, jog ES paramos lėšos naudojamos daugiausiai verslo ir ekonomikos skatinimui, tačiau paskutinių metų patirtis paskatino daug dėmesio atkreipti ir į žmonių užimtumą bei socialinę aprėptį. Daug projektų pateikta ir energetikos srityje, dėlto darome prielaidą, kad siekiama darniai vystyti ir plėtoti energetikos sritį, įdiegti įvairias naujoves bei skatinti jų atsiradimą, taip pat nepaliekama socialinių klausimų ir rūpinamasi žmonių užimtumu ir gyvenimo kokybe.

Svarbu pabrėžti, kad pagal pateikiamus ES struktūrinės paramos duomenis yra projektų kurių įgyvendinimas vyksta nacionaliniu lygiu, tai yra sukurti projektai ir jie vykdomi visose Lietuvos savivaldybėse ir pagal tai joms skiriama parama, taip pat yra projektai, kurie vykdomi daugumoje savivaldybių ar regionų. Pvz.: projektas „Elektroninės demokratijos priemonių diegimas“ vykdomas daugelyje savivaldybių ir jo tikslas modernizuoti viešojo administravimo procesus savivaldybėse, siekiant skaidrumo ir visuomenės dalyvavimo. Įgyvendinant projektą, planuojamas įstaigose priimamų teisės aktų perkėlimas į elektroninę terpę. Asmens tapatybės nustatymo mechanizmu identifiкуotas gyventojas turės galimybę publikuojamus dokumentus komentuoti ir už juos balsuoti, siekiant gyventojų įtraukimo į valdžios priimamų sprendimų svarstymą.

Tačiau jau iš 3 lentelės matome, kad daugiausiai paramos gauna net pagal 6 sritis iš 14, Vilniaus apskritis, kuri nėra priskiriama prie atsiliekančių regionų. Todėl kyla klausimas ar kiti regionai sukuria mažiau vertingus projektus, nesiekia įsisavinti kuo daugiau paramos ar tiesiog tai lemia jog Vilniuje yra įsikūris pagrindinė šalies valdžia ir šios apskrities projektai teikia naudą visai Lietuvai.

Vertinant ES fondų paramą regioninei plėtrai, regioninei projektų atrankai 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos laikotarpiu skirtos 23 veiksmų programų prioritetų įgyvendinimo priemonės. Šioms priemonėms skirta apie 2,46 mlrd. Lt., tai yra apie 12,5 proc. visos ES struktūrinių fondų paramos. 2007 m. gegužės 17 d. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas buvo papildytas nustatant regionų plėtros taryboms įgaliojimus svarstyti savivaldybių ir apskrities viršininko administracijos siūlymus dėl regiono socialinės ir ekonominės plėtros projektų, atrinkti projektus ir teikti savo išvadas finansavimą skiriančioms institucijoms. Regionų plėtros tarybos atrinks projektus daugelyje aktualių regionams ir savivaldybėms sričių. Regionų projektų atranka taikoma socialinės infrastruktūros ir paslaugų plėtros, aplinkos apsaugos, administracinių gebėjimų gerinimo, ūkiui svarbios infrastruktūros kūrimo ir kitose srityse. Vidaus reikalų ministerija, kaip tarpinė institucija, administruoja 8 priemones, kurioms taikoma regionų projektų atranka (3 priemonės pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioritetą „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ ir 5 priemonės pagal Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 1 prioritetą „Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai“). Taikant regioninę projektų atranką, siekiama pašalinti konkurenciją tarp viešojo sektoriaus projektų. Projektų konkursas pakeistas ilgalaikiu planavimu – taikomas reikalavimas, kad teikiamas projektas atitiktų savivaldybės plėtros strateginį planą ir regiono plėtros planą, jam būtų pritarta regiono plėtros taryboje. Iš kitų priemonių, kurioms taikoma regionų projektų atranka, galima išskirti specifines priemones, kurios įgyvendinamos tik tikslinėse nacionalinės regioninės politikos teritorijose – regioniniuose ekonomikos augimo centruose ir probleminėse teritorijose: Probleminių teritorijų

plėtrai 2007–2013 metais skiriama papildoma ES struktūrinių fondų parama daugiabučių namų atnaujinimui, didinant jų energijos vartojimo efektyvumą (163,5 mln. Lt.), socialinio būsto plėtrai (40,9 mln. Lt.) ir kompleksiniams gyvenamosios aplinkos gerinimo projektams (107,1 mln. Lt.) – viešosios poilsio, laisvalaikio, sporto ir kultūros infrastruktūros atnaujinimui, miestų viešųjų erdvių tvarkymui. Regioninių ekonomikos augimo centrų, nustatytų Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijoje (Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių, Mažeikių, Utenos ir Visagino miestų) gyvenamosios aplinkos kokybės gerinimui ir investicinio patrauklumo didinimui 2007–2013 metais skirta 415,4 mln. Lt. ES struktūrinės paramos. Pagal Regioninių centrų kompleksinės plėtros investicines programas skiriama parama bus panaudota miestų viešųjų erdvių atnaujinimui, rekreacinių zonų plėtotei, apleistų teritorijų regeneravimui. (Vidaus reikalų ministerija, Europos Sąjungos struktūrinės paramos regioninės plėtros aspektas).

Matome, kad sudarytos ir parašytos labai strategijos, lėšos skiriamos labai konkrečioms sritims ir tam turėtų būti panaudojamos, tačiau nežinome koks bus galutinis šių lėšų panaudojimo rezultatas ir poveikis, ar tikrai visi projektai, kurie turėtų gauti lėšas jas gaus.

Trumpai apžvelgus ES fondų paramos skirstymo principus, toliau aptarsim kas jau yra pasiekta vertinant ES paramos teikiamą naudą ir daromą įtaką Lietuvos regionų ekonominei ir socialiniai plėtrai 2004-2010 metais, tai yra ar pasikeitė Lietuvos regioninė situacija vykdant tiek daug priemonių, kurios turi sumažinti ekonominius ir socialinius skirtumus tarp regionų.

2.3. Socialinė ir ekonominė regionų situacija

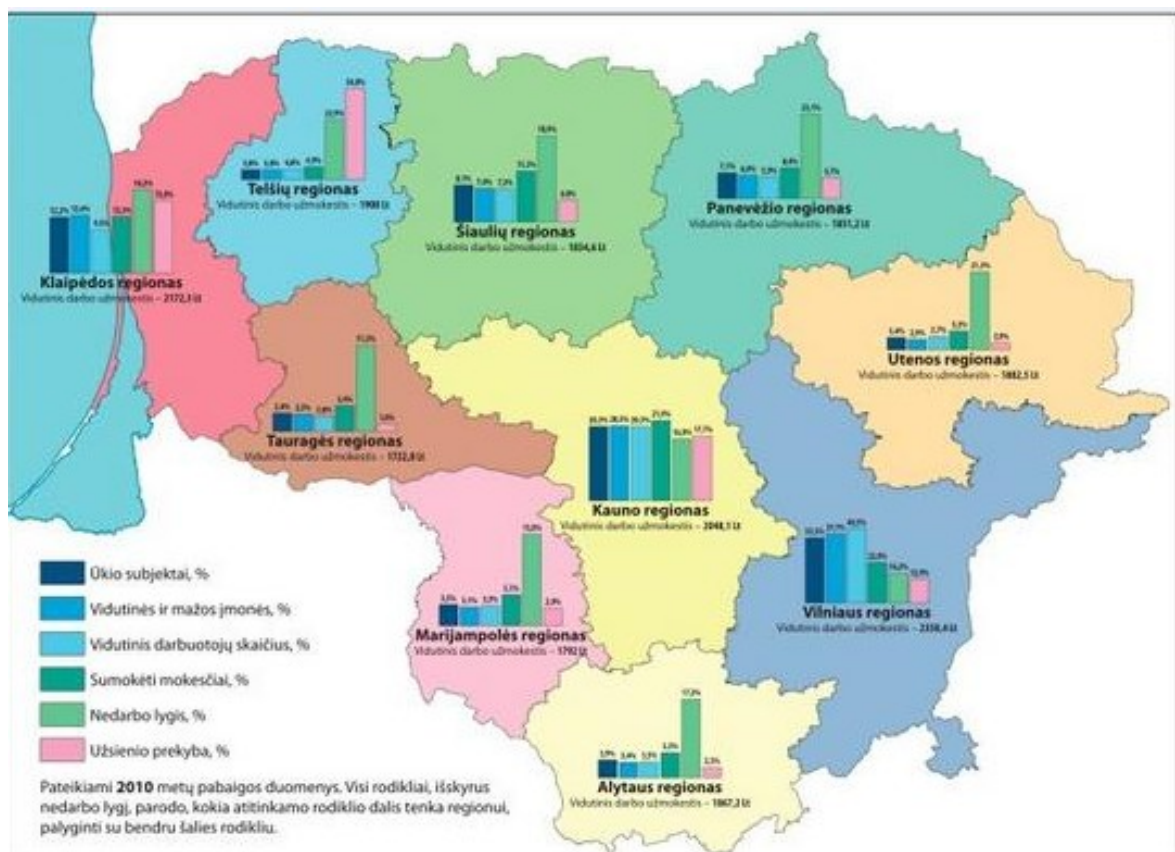
2007-2013 metų Sanglaudos skatinimo veiksmų programoje buvo išskirti pagrindiniai teiginiai apie Lietuvos regionų socialinę-ekonominę situaciją:

1. Sparčiai plėtojantis Lietuvos ekonomikai didėja socialiniai, ekonominiai ir teritoriniai netolygumai, tačiau tolygiai išsidėstę Lietuvos miestai sudaro palankias prielaidas darniam ūkio ir visos šalies vystymuisi. Lietuvos regioninė politika remiasi regioninių ekonomikos augimo centrų (Alytus, Marijampolė, Mažeikiai, Tauragė, Telšiai, Utena ir Visaginas) vystymu ir papildoma parama išskirtoms probleminėms teritorijoms.
2. Nepakankamą Lietuvos regioninių ekonomikos augimo centrų konkurencingumą ir investicinį bei gyvenamosios aplinkos patrauklumą be kitų veiksnių lemia prasta miesto aplinkos, transporto ir bendruomeninės infrastruktūros būklė, o dažnai ir jos trūkumas.
3. Nemažėjantys socialiniai, ekonominiai ir teritoriniai netolygumai tarp skirtingų Lietuvos

regionų ir miesto bei kaimo lemia nevienodas galimybes išlaikyti, tinkamai prižiūrėti bei atnaujinti turimą būstą, todėl pastebima atskirų šalies vietovių (ypač probleminių teritorijų) gyvenamosios aplinkos bei gyvenamųjų pastatų fizinė degradacija, socialinio būsto stoka.

Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategijoje įvardijama, kad plėtros laikotarpio iki 2013 metų nacionalinės regioninės politikos pagrindinė problema – dideli ir nemažėjantys socialiniai bei ekonominiai skirtumai tarp regionų ir jų viduje, o pagrindinė jų priežastis nepakankamai tolygi teritorinė ekonominė plėtra, ką siekiama panaikinti įsisavinant ES struktūrinių fondų lėšas, tiksliau toks yra jų tikslas.

Straipsnyje „Lietuvos regionuose žmonių gyvenimo kokybė skiriasi kelis kartus“ 2011 m. Monika Povilaitytė teigia, kad atidžiau pažvelgus į atskirus Lietuvos regionus galima pamatyti, kad statistiniai rodikliai turi labai didelių paklaidų. Kelis milijonus gyventojų turinti Lietuva pagal pragyvenimo lygį, žmonių gyvenimo kokybę ir kitus rodiklius be galo skiriasi žvelgiant į atskirus jos regionus. Vidutinis statistinis gyventojas Panevėžio regione dienas leidžia visiškai kitaip nei Alytaus ar Klaipėdos regionuose.

Šaltinis: M.Povilaitytė (2011) Lietuvos regionuose žmonių gyvenimo kokybė skiriasi kelis kartus.

5 pav. Rodiklių (nedarbo lygis, užsienio prekyba, sumokėti mokesčiai, ūkio subjektų skaičius, vidutinės ir mažos įmonės, vidutinis darbuotojų skaičius) rezultatai pagal regionus.

Iš 5 pav., kuriame pateikiami 2010 metų pabaigos duomenys (visi rodikliai, išskyrus nedarbo lygį, parodo, kokia atitinkamo rodiklio dalis tenka regionui, palyginus su bendru šalies rodikliu) vizualiai matome regionų skirtumus pagal rodiklius.

M. Povilaitytė taip apibūdino Lietuvos regionus pagal 2010 metų rodiklius:

Alytaus kraštas. Vidutiniškai aktyvus regionas, vienas mažiausių lietuviškos kilmės prekių eksportuotojų, bet turi gana plačiai išvystytą kaimo turizmą.

Kauno kraštas. Vienas reikšmingiausių kuriant mažas ir vidutines įmones, svarbus pagal mokesčių surinkimą, lietuviškų prekių eksportą, statybų apimtį ir turizmą. Čia vienas didžiausių darbo jėgos aktyvumo, užimtumo bei darbo užmokesčio lygių.

Klaipėdos kraštas. Svarbus kuriant mažas ir vidutines įmones, reikšmingas pagal mokesčių surinkimą, lietuviškų prekių eksportą, statybų apimtį ir turizmą. Darbo jėgos aktyvumo lygis, užimtumas bei darbo užmokestis didesnis nei Kauno regione. Tai lemia ir didžiausią gyventojų migraciją į šį regioną.

Marijampolės kraštas. Mažiau aktyvus regionas. Nors gyventojų skaičius čia kiek didesnis nei Alytaus regione, pagal surenkamus mokesčius, statybų apimtį, turizmą, darbo jėgos aktyvumo lygį bei užimtumą Marijampolės kraštas atsilieka nuo Alytaus. Tiesa, nedarbas čia vienas mažiausių. Mažų ir vidutinių įmonių skaičius, palyginti su gyventojų skaičiumi, deja, taip pat yra mažiausias. Vidutinis mėnesio darbo užmokestis čia taip gana žemas.

Panevėžio kraštas. Vidutiniškai aktyvus regionas. Išsiskiria mažu užimtumo lygiu ir dideliu nedarbu.

Šiaulių kraštas. Vidutiniškai aktyvus regionas, kurio daugelis ekonominių rodiklių yra šiek tiek geresni nei Panevėžio apskrities. Šiek tiek mažesnis darbo jėgos aktyvumo lygis, vidutinis mėnesio darbo užmokestis bei lietuviškos kilmės prekių eksportas. Šis kraštas turi mažiausiai išplėtotą kaimo turizmą.

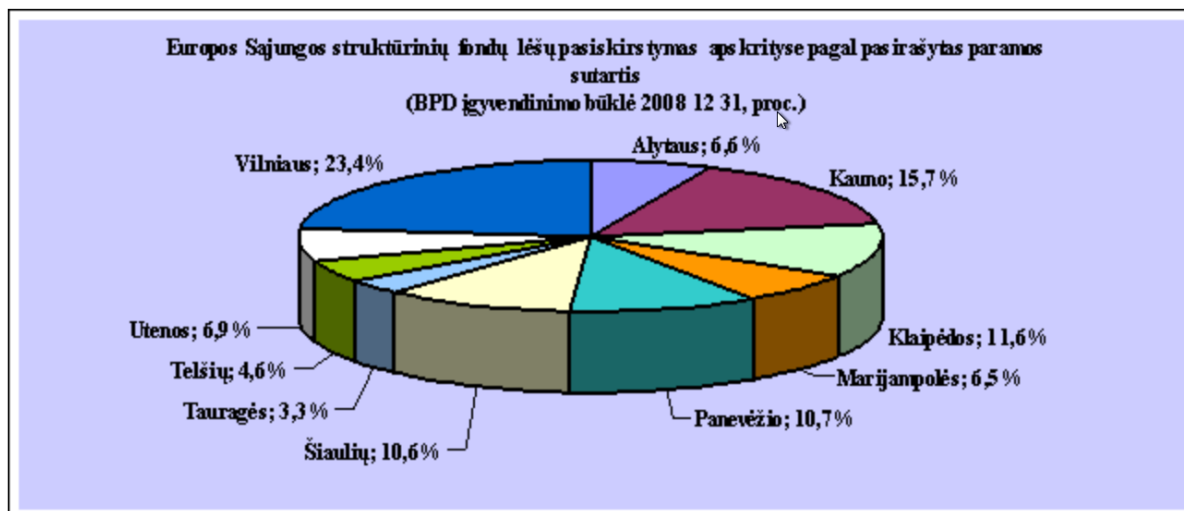
Tauragės kraštas. Silpniausias pagal daugelį ekonominių rodiklių regionas. Čia didžioji gyventojų dalis įsikūrusi kaimuose, o į šią apskritį atvykusiųjų 2010 m. buvo mažiausiai. Nedarbas čia yra mažiausias, nors vidutinis darbo užmokestis taip pat mažiausias.

Telšių kraštas. Lietuviškos kilmės prekių eksportas didele dalimi lenkia bet kurią kitą apskritį. Vienas didžiausių nedarbo lygių šalyje.

Utenos kraštas. Mažų ir vidutinių įmonių skaičius, palyginti su gyventojų skaičiumi, čia yra mažas. Išskirtinis šio regiono bruožas - čia įsikūrusios beveik trečdalis visų kaimo turizmo sodybų.

Vilniaus kraštas. Šis regionas išsiskiria didžiausiu darbo jėgos aktyvumo lygiu, užimtumu ir vidutiniu atlyginimu. Be to, čia išvykusiųjų 2010 m. buvo mažiausiai. Tiesa, lietuviškos kilmės prekių eksporto apimtis čia yra mažesnė nei Telšių, Kauno ir Klaipėdos regionuose.

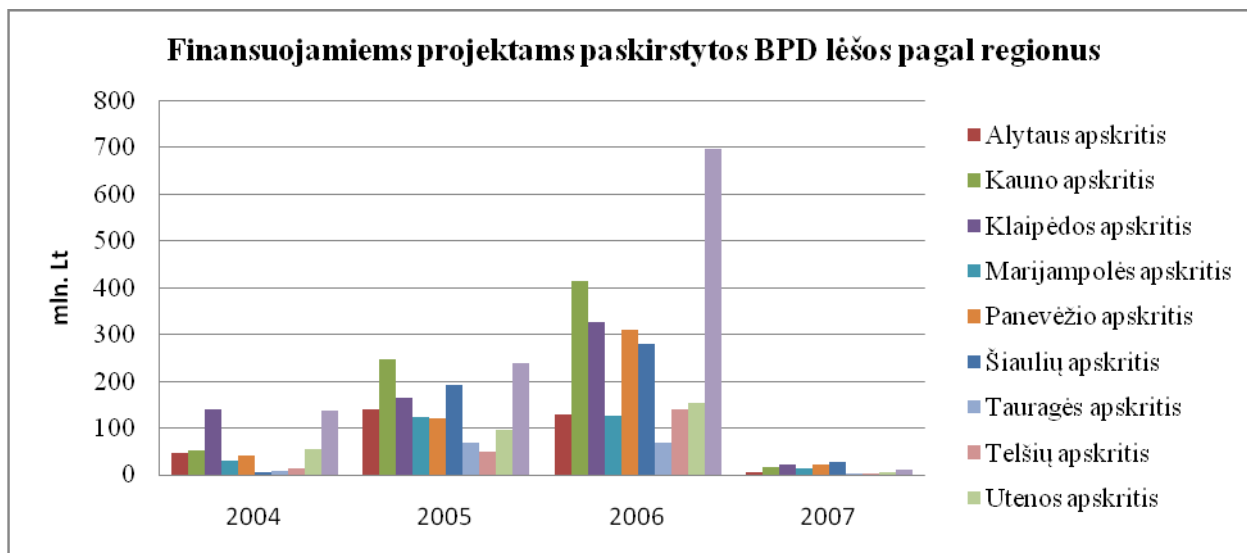
Tokią diferenciaciją tarp regionų jau turėjo sumažinti ES gaunama parama nuo 2004 metų, tačiau Lietuva ES paramą pirmiausiai gavo pagal BPD (bendrasis projektavimo dokumentas), 6 pav. matome, kad didžioji dalis lėšų suplaukė įgyvendinti projektams į Vilniaus apskritį, o ne į problematiškiausius regionus iš pat pradžių. Iš viso pagal BPD Lietuvai paskirstyta 4 661 367 742,75 Lt, iš jų 3 281 738 337,36 Lt sudaro ES lėšos.

Šaltinis: ES struktūrinės paramos puslapis www.esparama.lt

6 pav. Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų pasiskirstymas apskrityse pagal pasirašytas paramos sutartis (BPD įgyvendinimo būklė 2008.12.31, proc.)

Žemiau pateiktame paveiksle matome kaip skyrėsi paskirstytos lėšos pagal regionus paramos gavimo metais.

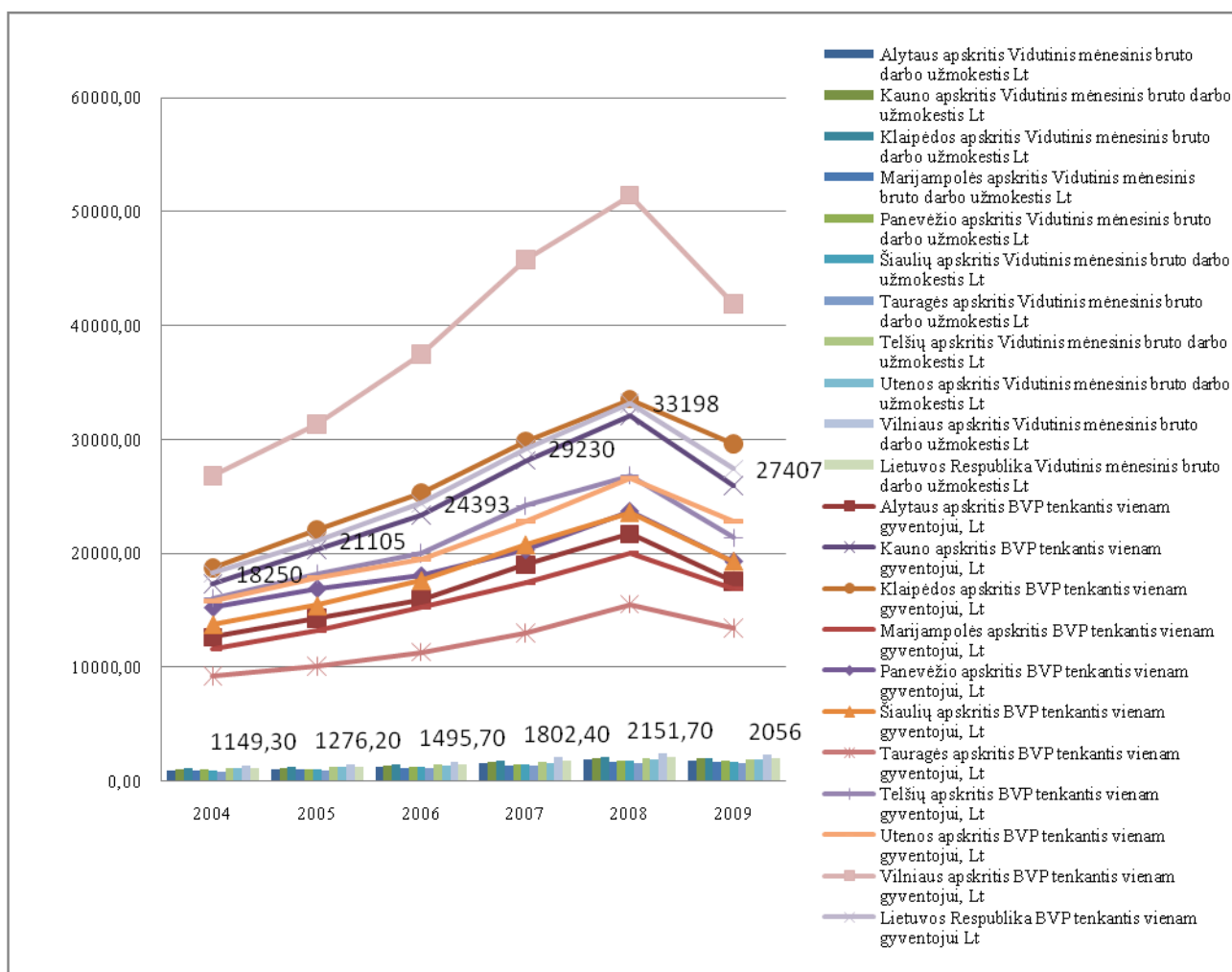
Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal pateikiamus duomenis ES struktūrinės paramos puslapyje www.esparama.lt duomenis.

7 pav. Finansuojamiems projektams paskirstytos BPD lėšos pagal regionus

Sunkiausiai sekasi Tauragės, Telšių, Marijampolės regionams, tačiau paramos pagal projektus 2004-2007 metais jie taip pat sulaukė mažiausiai. Dėl tokios susiklosčiusios situacijos

galima daryti išvadas, kad regionai kuriems sunkiausiai sekasi, jiems sunkiausiai sekasi išlaikyti ir specialistus bei geresnio gyvenimo ieškančius piliečius, tai tiesiogiai lemia ir žmonių, galinčių rašyti projektus skaičių. Šiuo metu vyksta antrasis etapas, tai yra 2007-2013 m. ES struktūrinių fondų paramos etapas, kurio pagrindinis tikslas - sumažinti Lietuvos atotrūkį nuo senųjų ES narių ir iki 2015 metų jas pasivyti tiek ekonominės, tiek socialinės gerovės prasme.

8 pav. matome Lietuvos regionų skirtumus ir jų kitimą metais pagal vidutinį mėnesinį bruto darbo užmokestį ir BVP tenkanti vienam gyventojui 2004-2009 metais.

Šaltinis: suudaryta autoriaus pagal LR Statistikos departamento duomenis.

8 pav. Lietuvos regionai pagal vidutinį mėnesinį bruto darbo užmokestį ir BVP tenkanti vienam gyventojui Lt.

Atotrūkis tarp labiausiai išsivysčiusio Vilniaus ir skurdžiausios Tauragės regiono pagal BVP vienam gyventojui (toliau – BVP/gyv.) 2004 m. sudarė apie 2,7 karto (šis skirtumas 2000–2004 metų laikotarpiu padidėjo 1,2 karto). Antai 2004 metais BVP/gyv. Vilniaus regione buvo netgi 44 % didesnis už Lietuvos vidurkį, o Tauragės regione – tik 53,5%. Lietuvos vidurkis. Tuo tarpu 2000 metais Vilniaus regione BVP/gyv. buvo 33,4% didesnis nei Lietuvos vidurkis, o

Tauragės regiono rodiklis sudarė 61,7% Lietuvos vidurkio. 2009 metais BVP/ gyv. Vilniaus regione buvo 53% didesnis nei šalies vidurkis, o Tauragės apskirties vidurkis sudarė 49%, tai rodo vis didėjančią ekonominę diferenciaciją tarp atskirų regionų. Tai ypač matosi iš 8 pav., kur pastebimai didėja skirtumai tarp regionų ir tik 3 regionai sukuria BVP/gyv. daugiau arba panašiai su šalies vidurkiu.

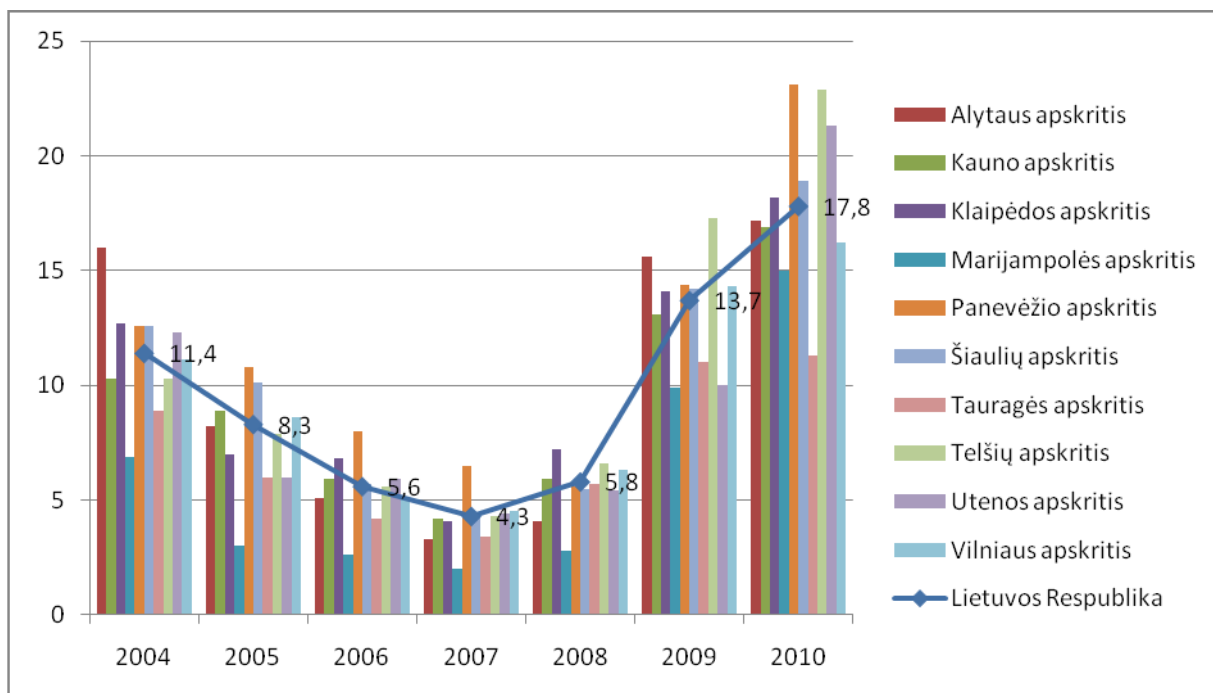
Taip pat gyventojų pajamų rodiklio – vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio – dinamika pagal apskritis 2004–2009 metais rodo didelį teritorinės diferenciacijos stabilumą ir netolygumų tarp Lietuvos regionų didėjimą.

ES struktūrinių paramos fondų pagalba šis rodiklis visuose regionuose turėjo būti priartintas prie šalies vidurkio, tačiau 2008 metais 9 apskirčių darbo bruto užmokesčiai buvo mažesni už vidurkį. 4 regionuose skirtumas buvo didesnis daugiau negu 15% į mažesnę pusę, lyginant su šalies vidurkiu. Prasidėjus krizei 2009 metais taip pat 9 regionų vidutiniai bruto darbo užmokesčiai buvo mažesni negu šalies vidurkis, kas rodo ir toliau, kad tik Vilniaus regione vidutinis bruto darbo užmokestis yra didesnis negu Lietuvos vidutinis bruto darbo užmokestis. Kad situacija truputį gerėja, rodo tai, kad tik dviejų regionų vidutinis bruto darbo užmokestis buvo mažesnis už šalies vidurkį daugiau negu 15%.

Vidutinis metinis nedarbo lygis (9 pav.) Lietuvoje 2004 metais sudarė 11,4%. Teritorinė diferenciacija Lietuvoje minėtais metais pagal šį rodiklį buvo pakankamai didelė. Žemesnis už šalies vidurkį vidutinis metinis nedarbo lygis buvo Marijampolės (6,9%), Tauragės (8,9%), Kauno (10,3%), Telšių (10,3%) ir Vilniaus (11,1% regionuose. Likusiuose 5 regionuose nedarbo lygis buvo didesnis už Lietuvos vidurkį (12,3–12,7%). Skirtumas tarp didžiausią (Klaipėdos regionas) ir mažiausią rodiklį (Marijampolės regionas) turinčių regionų sudarė 1,8 karto, kai tuo tarpu 2000 metais teritorinė diferenciacija pagal šį rodiklį buvo daug mažesnė ir skirtumas tarp didžiausią ir mažiausią rodiklį turinčių regionų sudarė tik 1,5 karto. Tai rodė didėjančią teritorinę diferenciaciją tuo laikotarpiu. Tačiau 2010 metais vidutinis nedarbo lygis buvo 17,8%, žemesnis už šalies vidurkį metinis nedarbo lygis buvo 3 regionuose, didesnis 7 regionuose. Skirtumas tarp mažiausio (Tauragės aps., 11,3%) ir didžiausio (Panevėžio aps., 23,1%) vidutinio nedarbo skyrėsi 2 kartus. Darome išvadą, kad situacija nėra gerėjanti.

Dar analizuojant vidutinį nedarbo lygį, 2004–2006 m. laikotarpiu mažėjantį nedarbo lygį ir bedarbių skaičių visų pirma stipriai lėmė gyventojų emigracija iš šalies, kurią paskatino Lietuvos įstojimas į ES, ir jų judėjimas į didžiuosius šalies miestus. 2004-2005 m. iš šalies išvyko per 30 tūkst. žmonių. Gyventojų migracija šalies viduje minėtu laikotarpiu siekė per 130 tūkst. išvykusių žmonių. Tikėtina, kad didžioji išvykusių dalis yra darbingo amžiaus (pvz., Socialinių tyrimų instituto duomenimis, apie 75 proc. išvykstančių iš Lietuvos sudaro darbo migrantai) gyventojai, siekiantys emigruoti į kitas šalies vietas ar užsienį dėl nepalankių socialinių, ekonominių ir

teritorinių gyvenimo sąlygų. Emigracija stipriai padidėjo ir 2009 metais, Lietuvoje vykstant ekonominei krizei, kas neleidžia įvertinti tikrojo krizės masto, nors matome, kad šalyje nedarbas stipriai išaugo.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal LR Statistikos departamento duomenis

9 pav. Vidutinis nedarbo lygis Lietuvos regionuose 2004-2010 metais.

Taigi, Lietuvoje regionai pasižymi nedidėjančia teritorine socialine sanglauda, iki 2013 metų pagrindinė regioninės politikos kryptis turi būti - didinti teritorinę socialinę sanglaudą tarp regionų, nedidinant teritorinės socialinės ir ekonominės diferenciacijos regionų viduje.

Įvertinant tai, kad šalyje yra dideli ir nemažėjantys socialiniai, ekonominiai ir teritoriniai netolygumai tarp regionų ir jų viduje, nacionalinė regioninė politika vykdoma ir teritorinė socialinė sanglauda skatinama dviem kryptimis. Pirmoji apima ilgalaikio šalies ekonomikos augimo skatinimą ir socialinės sanglaudos tarp regionų didinimą kompleksiskai plėtojant regioninių ekonomikos augimo centrų infrastruktūrą. Antroji yra nukreipta į gyvenimo kokybės gerinimą probleminėse teritorijose, tokiu būdu skatinant teritorinę sanglaudą regionų viduje, tačiau ar pasirinktos priemonės įgyvendinti regioninę politiką, duoda rezultatus, kurių siekiama, parodys laikas, nes šiuo metu situacija nėra pagerėjusi. Sunku įvertinti, kokia situacija būtų, jei nebūtų įvykusi ekonominė kirzė, tačiau esama situacija turi būti keičiama.

2.4. Atlikti moksliniai tyrimai vertinant ES struktūrinių paramos fondų įtaką

Trumpai apžvelgsiu studijas, atliktas siekiant įvertinti ES struktūrinių fondų panaudojimą ir jo rezultatus. ES struktūrinių fondų poveikis tarptautinėje literatūroje vertinamas kontraversiškai.

Yra nemažai darbų, kuriuose empiriškai pagrindžiamas teigiamas ES lėšų poveikis, kituose darbuose šio poveikio nerandama ar net teigiama ES struktūrinių fondų žala šalių ekonomikoms.

Pavyzdžiui, kai kurios studijos, analizavusios ligšiolinę ES Sanglaudos ir struktūrinių fondų įsisavinimo patirtį, daro išvadą, jog ES lėšos, kurių apimtys pastaraisiais dešimtmečiais nuolat augo, „neturėjo jokio daugiau pastebimo poveikio regioniniam augimui bei ekonominei konvergencijai“ valstybių narių viduje (Boldrin, Canova 2003). Teigiama, jog nepaisant (o gal kaip tik dėl) ES paramos, ekonominio išsivystymo atotrūkis tarp turtingiausių ir skurdžiausių regionų Europos Sąjungos šalyse išaugo, ir ši tendencija būdinga tiek tokioms sparčiai augusioms skurdesnėms šalims kaip Ispanija, tiek turtingesnėms šalims – Italijai, Vokietijai (Economist Corporation Network 2005).

Garcia-Mila ir MacGuire (2001) tyrinėjo ES struktūrinių fondų paramos poveikį Ispanijos regionams ir santykiniam jų atsilikimui. Atlikę empirinę analizę autoriai daro išvadą, jog nei valstybės, nei ES struktūrinių fondų parama nebuvo efektyvi skatinant privačias investicijas ir nepagerino atsilikusių regionų ekonominės situacijos.

Dar kiti darbai panašiai teigia, jog jei ES kelia tikslą siekti kuo spartesnio bendro ekonominio augimo, ji turėtų reformuoti sanglaudos politiką ir nukreipti lėšas į sparčiausiai augančius centrus; tuo tarpu, jei norima kuo didesnės sanglaudos ir skurdžiausių regionų spartesnės plėtos, vis vien reikia keisti esamą politiką, nes ji nemažina atotrūkio tarp regionų (Canova 2001).

Pozityviau ES fondų įtaką vertinantys analitikai, pavyzdžiui, Airijos pastarųjų dešimtmečių ekonominę plėtrą analizavę ekonomistai, taip pat akcentuoja tai, jog ES fondai turi ne svarbiausią įtaką šalių ekonominei plėtrai ir regioniniams skirtumams. Jų nuomone, didžiausią vaidmenį atlieka šalies fiskalinė ir mokesčių politika, sąlygos verslui ir investicijoms bei kiti vidaus ekonominės politikos veiksniai (Barry, Bradley, Hannan 2001; Powell 2003). Teigiama, jog ES fondai gali prisidėti prie šalies ekonominio augimo ir išsivystymo skirtumų sumažėjimo nebent tada, kai jų panaudojimas papildo protingą ir augimą orientuotą ekonominę politiką (Pelkmans 1997). Valstybių politikos sukelti rinkų iškraipymai gali ne tik neutralizuoti teigiamą ES lėšų poveikį, bet riboti ir ekonominę šalies plėtrą, ir teritorinių išsivystymo skirtumų mažėjimą.

Cappelen ir kt. (2003) teigia, jog ES struktūriniai fondai turi teigiamą poveikį šalių ekonominiam augimui, tačiau šis poveikis yra daug stipresnis labiau pažengusiose šalyse ir regionuose. Ši išvada demonstruoja tai, kad ES lėšų panaudojimo nauda šaliai labai priklauso nuo to, kaip tikslingai ir efektyviai šalis sugeba panaudoti ES lėšas. Taip pat autoriai teigia, jog ES struktūrinių lėšų panaudojimas yra mažiausiai efektyvus būtent tuose regionuose, kurie yra labiausiai atsilikę ir kur šis efektyvumas yra svarbiausias.

Tyrimuose nagrinėjama ne tik tai, ar ES struktūrinių fondų parama turi bendrą teigiamą poveikį, tačiau ir galimos neigiamos ES lėšų panaudojimo pasekmės. Pavyzdžiui, Midelfart ir

Overman (2002) teigia, jog ES struktūrinių fondų parama daro tiesioginį poveikį šalių ekonominiams procesams. Struktūrinių fondų išlaidos dažnai sulėtina natūralius ekonomikos procesus bei kliudo efektyviam išteklių šalyje pasiskirstymui bei dažnai būna neefektyvios. Pavyzdžiui, empiriniai duomenys rodo, jog paramos orientavimas į mokslą ir inovacijas nesukuria laukiamo mokslinės ir inovacinės veiklos pagyvėjimo efekto. Intervencija ES lėšomis iškraipo išteklių pasiskirstymą lyginant su situacija, kuri būtų, jei ekonomika veiktų natūraliai, be ES struktūrinių fondų lėšų. Šis išteklių pasiskirstymo iškraipymas vyksta net ir tuomet, kai naudojamos horizontalios paramos priemonės. Kiti darbai teigia, jog ES lėšų pasiūla iškreipia verslininkų motyvacijas ir skatina juos nukreipti savo energiją ir išteklius ne ten, kur jie būtų panaudoti efektyviausiai ir suteiktų visuomenei didžiausią naudą, bet kur atsiranda lėšų pasiūla (Powell 2003). Kaip vienas iš neigiamų ES lėšų panaudojimo pasekmių yra minimas konkurencinės aplinkos ir ekonominių motyvacijų iškraipymas. Jis atsiranda tada, kai ES lėšų paramos pasiūla sukuria paklausą, kuri nebūtų atsiradusi rinkoje ir neatspindi visuomenei naudingos veiklos (nekuria „viešųjų gėrybių“, jei jomis galima būtų grįsti ES lėšų naudojimą). Kiekybiškai tokį poveikį įvertinti yra gana sunku, paprastai toks neigiamas poveikis yra iliustruojamas pavyzdžiais iš konkrečių investicinių projektų Pietų Europos valstybėse narėse, finansuotų ES lėšomis (Funk, Pizzati 2003). Dažnai minima ES struktūrinių fondų pasekmė – privačių ir viešųjų investicijų išstūmimas. Mohl ir Hagen (2010) teigimu ES struktūrinių fondų panaudojime veikiant politiniams motyvams bei neskaidriems mokėjimams dažnai finansuojami projektai kurie nėra ekonomiškai efektyviausi. Taip pat, kadangi visi ES struktūrinės paramos lėšomis vykdomi projektai turi būti kofinansuojami, galimybė panaudoti ES paramos lėšas viešajame sektoriuje išstumia labiau atsiperkančius valstybės investicijų projektus, kurių būtų imamasi be ES lėšų. Tai gali neigiamai atsiliiepti regionų BVP augimui.

Ederveen, Groot ir Nahuis (2006) nagrinėdami ES struktūrinių lėšų poveikį Europos valstybių augimui teigė, jog ES struktūrinių fondų parama šalims narėms pati savaime nepadidina šalies ekonomikos augimo. Autorių nagrinėtais atvejais ES lėšos dažnai buvo investuojamos į projektus, kurie neskatina ekonomikos augimo, tačiau tuo pat metu pritraukia žmogiškuosius išteklius iš kitų, labiau produktyvių projektų, veiklų. Korupcija šalyse buvo minima kaip viena iš priežasčių, kodėl ES lėšos gali būti orientuojamos į mažiau produktyvias veiklas. Autoriai taip pat teigia, jog ES struktūrinės lėšos ir iš jų kylančios galimybės gauti didesnę atlygį pritraukia talentingus žmones dirbti viešajame sektoriuje, o tai smukdo ekonomikos augimą. Apibendrinami autoriai teigia, jog ES lėšų panaudojimo poveikis šalių ekonomikoms priklauso nuo viešųjų institucijų bei viešosios infrastruktūros kokybės šalyje.

Panašias išvadas padarė ir Katsaitis ir Doulos (2009). Jie tyrė ES struktūrinių lėšų panaudojimo bei tiesioginių užsienio investicijų ryšį ES15 šalyse. Pagrindinė darbo išvada yra ta,

jog struktūrinių fondų poveikis tiesioginėms užsienio investicijoms ne visada yra teigiamas ir priklauso nuo institucinės infrastruktūros kokybės šalyje. Šalyse, kuriose yra aukštas korupcijos lygis, žema valstybinių institucijų veiklos kokybė, struktūrinių fondų lėšos gali tik pabloginti augimo bei užsienio investicijų pritraukimo perspektyvas.

Toliau analizuojant atliktus tyrimus, 2004 metais buvo atliktas Akvilės Kilijonienės ir Žanetos Simanavičienės tyrimas. Jos savo darbe „Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimo metodologija“ atliko palyginamąjį regionų sociologinį-ekonominių tyrimą, kuriame lygino 2004 metais į Europos Sąjungą priimtas nares. Rezultatus matome 4 lentelėje:

4 lentelė

Trūkumai ir privalumai

Trūkumų turintys regionai		Privalumų turintys regionai
LIETUVA, LATVIJA	Bendri rodikliai	ČEKIJA, SLOVĖNIJA
Slovakija, Lenkija	Darbo jėga, užimtumas, nedarbas	Čekija, Slovėnija
Lietuva, Estija	Bendri socialiniai	Čekija, Slovakija, Slovėnija
Latvija, Lenkija	Bendri ekonominiai	Čekija, Vengrija
Lietuva, Latvija	Bendri demografiniai	Čekija, Slovakija
LIETUVA, LATVIJA	Ekonominės veiklos sudedamųjų dalių rodikliai	ČEKIJA, SLOVĖNIJA
<i>Lenkija, Estija</i>	<i>Bazinė infrastruktūra</i>	Čekija, Vengrija
Lenkija, Slovėnija	Transportas	Čekija, Slovakija, Vengrija
Lietuva, Lenkija	Telekomunikacijos, energetika, vandentiekis	Čekija, Slovėnija
Čekija, Estija	Gamtosaugos infrastruktūra	Lietuva, Latvija
Lenkija, Slovėnija	Socialinė infrastruktūra	Čekija, Lietuva
<i>Lietuva, Lenkija</i>	<i>Žmonių išteklių</i>	<i>Čekija Slovėnija</i>
Vengrija, Slovėnija	Išsilavinimas, profesinis mokymas ir kvalifikacijos kėlimas	Latvija
Lietuva, Latvija	Tyrimų atlikimas, technologijų tobulinimas	Čekija, Slovėnija
<i>Latvija, Lietuva</i>	<i>Gamybos sektorius</i>	<i>Čekija, Slovėnija</i>
Latvija, Lietuva	Finansai	Čekija, Slovakija, Slovėnija
Latvija, Lenkija	Pramonė	Čekija, Slovėnija
Lietuva, Estija	Prekyba	Čekija, Lenkija
Lietuva, Lenkija	Paslaugos	Estija, Slovėnija
Lietuva, Vengrija	Statyba	Čekija, Slovėnija
Latvija	Žemės ūkis	Vengrija, Čekija
LIETUVA, LATVIJA	GALUTINIS ĮVERTINIMAS	ČEKIJA, SLOVĖNIJA

Šaltinis: A.Kilijonienė ir Z.Simanavičienė (2004) Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimo metodologija.

Pagal jų atliktą tyrimą, 2004 metais iš į ES įstojususių šalių labiausiai paramos nusipelnusiais regionais buvo pripažintos Latvija ir Lietuva. Lengviau yra vertinti ir lyginti Lietuvą su kitomis ES šalimis remiantis rodikliais, kaip vieną atskirą regioną, neskaidant jo į smulkesnes sritis, tačiau ir tokios nedidelės valstybės viduje yra pastebimi įvairių sričių skirtumai.

Lietuvos laisvosios rinkos institutas (LLRI) atliko tyrimą (2011) ir išskyrė potencialas ES lėšų panaudojimo naudas ir pasekmes.

Taigi pagal juos ES paramos lėšų įsisavinimas suteikia šias galimybes:

- Galimybė ES lėšas panaudoti investuojant ir pertvarkant dalinai ar visiškai valstybės valdomus sektorius (pvz. švietimo, viešajame administravimo, socialinės apsaugos) ir taip mažinti tiek dabartinį mokesčių mokėtojų lėšų poreikį Lietuvoje tiek ateities našta mokesčių mokėtojams.
- ES parama suteikia galimybę privačiame sektoriuje atsirasti investicijoms, kurios arba negalėtų iš vis atsirasti be ES paramos, arba būtų mažiau atsiperkančios dėl didesnės jų kainos. Tai leidžia įmonėms daugiau investuoti, didinti produktyvumą, ugdyti žmogiškuosius išteklius, plėsti kapitalo bazę.
- Tikslingas lėšų panaudojimas leidžiantis pertvarkyti valstybės sektorių, mažinanti mokesčių našta, investuoti ir kelti privataus sektoriaus produktyvumą prisideda prie šalies konkurencingumo didėjimo, sukuria prielaidas spartesniam ekonomikos augimui;
- ES lėšos gali būti panaudojamos Lietuvai privalomų ES reikalavimų tenkinimui. Buvimas ES sudėtyje ne tik atneša šalims naudos, tačiau ir užkrauna joms įvairių įsipareigojimų (pvz. aplinkosauginiai, atsinaujinančios energijos naudojimo reikalavimai), kurių tenkinimas šalims gali daug kainuoti. Naudojant ES lėšas gali būti mažinama šių reikalavimų našta.

Tai, ar ES paramos panaudojimas pasiekia jam keliamus tikslus priklauso nuo daugelio aplinkybių. Pagrindinis ES struktūrinių fondų lėšų naudos įsisavinimo kriterijus yra tas, jog ES paramos lėšų naudojimas nėra savitiksliis, jos turi būti naudojamos kryptingai ir efektyviai. Svarbu tai, jog ES lėšų naudojimo efektyvumo tikslas skirstant jas per valstybės sukurtą mechanizmą bei valstybių lygiu nustatytais prioritetais galimas tik iš dalies.

LLRI pateikiamos potencialios neigiamos ES lėšų panaudojimo pasekmės, nes ES lėšų panaudojimas Lietuvoje turi ne tik teigiamų, tačiau ir neigiamų pasekmių. Tokios investicijos kaip ES struktūriniai fondai sukelia arba gali sukelti nepageidautinas ekonomines pasekmes, kurios būdingos viešosioms investicijoms ir valstybės teikiamai paramai.

Taigi galimos potencialios neigiamos ES lėšų panaudojimo pasekmės:

- Dėl viešojo sektoriaus investicijų efektyvumo (Geriausiai investicinius sprendimus priima privatūs asmenys, todėl privačios investicijos yra individualios, ir tuo pačiu šalies gerovės augimo šaltinis, neturintis neigiamų pasekmių. Viešosiose investicijose rinkos dėsniai neveikia, projektai pasirenkami pagal nustatytus kriterijus, o ne pagal rinkoje atsirandantį poreikį. Ar viešosios investicijos būtų atliekamos iš valstybės biudžeto, ar iš ES fondų - paprastai atspindi lėšas paskirstančių institucijų prioritetus. Kiekvienos ES finansuojamos programos ir kiekvieno fondo panaudojimas yra gana aiškiai apibrėžtas, ir tie prioritetai nebūtinai atitinka svarbiausius šalies gyventojų poreikius. Privatūs rinkos dalyviai patys finansuodami projektus ir tiesiogiai patiriantys

projektų pelną ir nuostolius yra suinteresuoti tinkamai įvertinti jų naudingumą ir atsiperkamumą. Šis efektyvios atrankos mechanizmas nėra būdingas viešajam sektoriui, kuriame apstu neefektyvumo ir neekonomiškumo pavyzdžių (pvz. viešųjų pirkimų srityje). Dėl to yra pagrindo abejoti ES lėšomis vykdomų projektų tikslingumu.)

- Konkurencijos iškraipymas ir privačių investicijų išstūmimas (ES lėšų panaudojimas gali prisidėti prie skirtingų veiklos sąlygų įmonėms sukūrimo. Struktūrinės lėšas gauna ne visi ir jas įsisavina tik tie sektoriai, kuriems skiriamas prioritetas gauti ES paramą. Tuo tarpu tiems, kurie finansavimo negavo, tampa gerokai sunkiau konkuruoti rinkoje. Įmonės, gavusios ES paramą, konkuruoja su jos negaunančiomis įmonėmis. Išskirtinės sąlygos sukuriamos sektoriams, kuriems skiriamas prioritetas gauti ES paramos lėšas, taip pat skirtingas veiklos sąlygas sukuria ES paramos skyrimo taisyklės ir kriterijai, pagal kuriuos vieni verslai ar įmonės išskiriami iš kitų. ES lėšos tampa instrumentu, kuriuo valdžia, o ne rinka, skirsto išteklius, formuoja ūkio struktūrą. Privačios įmonės naudojant ES lėšas remiamas labai įvairiomis formomis, ne tik finansuojant investicijų projektus, skirtus gamybos pajėgumams išplėsti. Išskiriamos eksporto, mokslinių tyrimų ir technologijų plėtroje dalyvaujančios įmonės. Taip pat kai kuriems sektoriams taikomos finansų inžinerijos priemonės, teikiamos garantijos. Visos šios priemonės kaip taisyklė netaikytos į tam tikrus sektorius ar įmones. ES lėšos paveikia ne rinkas, kuriose veikia paramą gaunančios įmonės, bet ir susijusios sritys, pvz. darbo rinka, gamybos priemonių gamintojai. Žmonės susikuria nepagrįstus ir klaidingus lūkesčius dėl tam tikrų profesijų sėkmingos ateities. Konkurencinė aplinka iškraipoma ir tuomet, kai naudojamos ES struktūrinių fondų lėšas valstybei priklausančios įmonės ima teikti paslaugas tose rinkose, kuriose jau veikia privatūs asmenys. Taip gali būti žlugdomas privatus sektorius, stabdoma jo veiklos plėtra, valstybės ir ES lėšomis išstumiamos investicijos, kurios būtų daromos privačių įmonių nesant valstybės įsikišimui. Taip pat, ES paramos negavusioms įmonėms dėl išteklių sunkiau konkuruoti su ES paramą gavusiomis įmonėmis. Įvairiems projektams skiriamos ES lėšos sukuria prielaidas tam tikrų prekių ar paslaugų kainų augimui (pvz., įmonės už ES lėšas vykdydamos statybos darbus gali pasiūlyti didesnes kainas). Tai tiesiogiai paveikia ES paramos lėšų negavusias įmones, įgyvendinančias analogiškus projektus.

- Poveikis infliacijai (ES struktūrinių fondų parama turi įtakos kainų augimui šalyje. Spartus Lietuvos ekonomikos augimas buvo susijęs su kainų augimu, buvo ieškoma įvairių būdų, kaip stabdyti infliaciją, neretai siūlyta pasitelkti kainų reguliavimų mechanizmus. Ekonomikai smunkant kainų augimas lėtėjo, tačiau nuo 2010 m. pabaigos vartotojų kainos vėl ėmė didėti. Ekonomine prasme infliacija reiškia pinigų nuvertėjimą, kuris atsiranda padidėjus pinigų masei, palyginti su sukurta verte, kurią šie pinigai atspindi mainuose. Pinigai nuvertėja tuomet, kai ekonomikoje sukuriama produkto kiekis auga lėčiau nei ekonomikoje esančių pinigų kiekis. Lietuvos valiutų valdybos modelyje pinigų kiekis tiesiogiai priklauso nuo to, kiek rezervinės

valiutos (eurų) yra iškeičiami į litus, ir kiek litų iškeičiama į eurus. Europos Sąjungos parama Lietuvoje yra vienas iš šaltinių didinančių pinigų kiekį Lietuvoje. (Kiti pagrindiniai šaltiniai yra užsienio kapitalo komercinių bankų pinigų pervedimas į Lietuvą, bankų multiplikatorius, užsienyje gyvenančių žmonių pinigų pervedimai į Lietuvą, valstybės skolinimasis užsienyje). Taigi, ES parama yra vienas iš išorinių pinigų srautų, didinančių pinigų kiekį Lietuvoje ir prisidedančių prie kainų augimo.

- Paramos kapitalizavimas (ES paramos realiaisiais gavėjais dažnai tampa ne tie rinkos dalyviai, kuriems ji yra skiriama. Toks paramos perkėlimas įvyksta tuomet, kai didelės viename sektoriui nukreiptos lėšos pakelia to sektoriaus vartojamų išteklių paklausą, taigi – ir kainas. Pavyzdžiui, žemės ūkio paramos gavėjai didelę paramos dalį turi išleisti pabrangusiai žemei pirkti arba nuomoti, pabrangusioms trąšoms, pakilusiam darbo užmokesčiui kaimo vietovėse, pabrangusiai žemės ūkio technikai ir pan. Didelės sanglaudos projektų lėšos, ypač jei jos gaunamos per trumpą laikotarpį, pakelia statybos darbų kainas. Svarbu tai, jog paramos kapitalizavimo poveikį jaučia ne tik paramą gaunantieji asmenys, kainos pakyla visiems naudojantiems išteklius, kurių kaina yra padidėjusi. Su paramos kapitalizavimu susijęs dar vienas reiškinys, kuomet parama ekonominę naudą atneša ne tik tiems sektoriams ar įmonėms, kuriems ji yra teikiama – pašalinio poveikio efektas. Didelės viename sektoriui nukreiptos ES lėšos atneša naudos ir šio sektoriaus vartojamų išteklių tiekėjams, kadangi pakelia jų kainą. Tai reiškia, jog ES paramos gaunamos naudos neįmanoma tiksliai nutaikyti į konkretų sektorių, kuriam ši parama yra teikiama.

- Mažesnis valstybės biudžeto lėšų panaudojimo efektyvumas (ES lėšų naudojimo papildomumo principas reiškia, jog valstybės narės kofinansuoja iš struktūrinių fondų remiamus projektus. Taip stengiamas užtikrinti, jog ES lėšų panaudojimas yra siejamas su valstybės prioritetais, finansuojamais iš nacionalinio biudžeto, bei apsaugoti nuo neefektyvaus ES lėšų naudojimo. Tačiau papildomumo principas taip pat gali sąlygoti situaciją, kai valstybės narės bendrai finansuoja iš struktūrinių fondų remiamus projektus ir taip gali didinti bendras išlaidas vien todėl, kad įsisavintų ES lėšas. Valdžia yra skatinama finansuoti ne pirmo svarbumo projektus (jei projektas būtų pirmo svarbumo, jis ir taip būtų finansuojamas). Todėl ES lėšos mažina paskatas taupyti, gali skatinti išlaidavimą ir virsta stabdžiu mokesčių naštai mažinti ir biudžetui balansuoti. ES fondų ir bendram finansavimui nukreipiamos nacionalinio biudžeto lėšos gali būti panaudojamos ne pačiu efektyviausiu ir rinkos požiūriu, ir ilgalaikių visuomenės prioritetų požiūriu. Valstybės biudžeto investicijos, kuomet jų atsipirkimas yra mažesnis, tačiau jos yra vykdomos dėl galimybės pasitelkti ES lėšas, mažina biudžeto lėšų panaudojimo efektyvumą. Todėl ES fondų pasiūla iškreipia motyvacijas investuoti, o dėl to mažėja bendras investicijų atsipirkimas ir jų nauda visai šalies ekonomikai. Kofinansavimo poreikis gali daryti neigiamą šalutinį poveikį šalyje vykdomoms reformoms. Pavyzdžiui, aptariant mokesčių reformą, poreikis įsisavinti ES lėšas jas

bendrai finansuojant gali būti pateiktas kaip svarbesnis nei raginimai mažinti biudžeto išlaidas, nors galima abejoti, ar struktūrinių fondų investicijos labiau prisidės prie Lietuvos ilgalaikio konkurencingumo augimo, nei pavyzdžiui darbo jėgos apmokestinimo mažinimas.

- Privataus sektoriaus motyvacijos iškraipymas, išteklių nukreipimas į neproduktyvią veiklą (ES lėšų įsisavinimas reikalauja daug biurokratinio, administracinio darbo. Todėl tiek privatus, tiek valstybinis sektorius skiria daug dėmesio ir išteklių ES fondų lėšų įsisavinimui. Galimybė gauti ES paramos lėšas gali keisti privataus sektoriaus motyvaciją, t.y. ES lėšos gali tapti ne potencialia šalutine konkrečių verslo problemų (kvalifikacijos trūkumo, rinkodaros įgūdžių) sprendimo priemone, o vienu iš pagrindinių įmonių tikslu ir būdu išgyventi. Tai reiškia, jog produktyviai (t.y. kuriant vertę, o ne vardan lėšų įsisavinimo) dirbančių žmonių skaičius yra sumažinamas. Nemaži finansiniai bei žmogiškieji ištekliai yra skiriami pasirengimui konkursams ES lėšoms gauti. Nors iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, jog tai naudinga, nes sukuriamos naujos darbo vietos, tačiau taip nėra. Ištekliai, kurie galėtų būti panaudoti kuriant pridėtinę vertę ekonomikoje, yra eikvojami konkuravimui ne prekės ar paslaugos kokybe, kuri geriau patenkintų vartotojų poreikius, o konkuravimui dėl paramos. Įmonės, kurioms pavyksta gauti paramą – laimi, kitos tiesiog iššvaisto išteklius, bet abiem atvejais nesukuriamas joks produktas, paslauga. Dėl to ilgajame laikotarpyje nukenčia visa šalies ekonomika. ES lėšos taip pat sukuria paklausą, kuri negalėtų atsirasti, jei ES struktūrinių fondų lėšos nebūtų prieinamos. Tai turi keletą pasekmių. Pirmą, įmonės plečia pajėgumus tam, kad galėtų aptarnauti padidėjusią paslaugų paklausą. Sprendimas didinti pajėgumus yra atsiperkantis padidėjusios paklausos laikotarpiu, tačiau įmonės gali susidurti su problemomis tuomet, kai ES lėšų panaudojimas ims mažėti dėl mažėjančios ES paramos Lietuvai. Vienas iš pavyzdžių – kelių infrastruktūros sektorius, kuriame įmonės norėdamos patenkinti dėl ES lėšų panaudojimo padidėjusią paklausą didina savo pajėgumus. Taigi, ES lėšos sukuria dirbtinę, ne rinkos padiktuotą paklausą, kuri galimai iškreipia įmonių investicinius sprendimus.

- Prielaidos korupcijai ir piktnaudžiavimui (Siekdami naudoti sau rinkos dalyviai gali siekti daryti įtaką ES lėšas administruojančių institucijų sprendimams dėl lėšų skyrimo, jų panaudojimo kontrolės ir pan. Todėl ES lėšų įsisavinimo procesas sukuria prielaidas korupcijai šalyje atsirasti. Korupcijos rizika yra tuo didesnė, kuo daugiau ES lėšas administruojančios institucijos turi diskretinės galios spręsti dėl ES lėšų panaudojimo. Ši rizika mažinama griežčiau kontroliuojant ES lėšų panaudojimo procedūras. Tačiau procedūrų sudėtingumas ir griežtumas tuo pat metu didina projektus vykdančių organizacijų ar asmenų priklausomybę nuo šias procedūras išmanančių ir kontroliuojančių pareigūnų ir konsultantų. Procedūrų sudėtingumas taip pat apsunkina ES lėšų panaudojimą, įmonės daugiau išteklių skiria neproduktyviai paraiškų rengimo, administracinių reikalavimų tenkinimo veiklai.)

Matome, kad ES struktūrinių fondų parama kelia ginčus apie jos teikiamą naudą visose ES valstybėse ir darau prielaidą, kad 2014-2020 metams paramos dalijimas vyks visiškai kitaip, nei tai buvo.

Sekančioje dalyje atliksiu savo tyrimą.

3. ES FONDŲ PARAMOS ĮTAKOS LIETUVOS REGIONŲ SOCIALINEI IR EKONOMINEI PLĖTRAI TYRIMAS

Remdamasi atlikta analize išsikėliau savo tyrimo hipotezes ir tikslus, bei atlikau tyrimą, kurio rezultatai pateikiami šioje dalyje.

3.1. ES paramos įtakos Lietuvos regionų socialinei ir ekonominei plėtros tyrimo metodologija

Atlikusi žvalgybinį tyrimą ir sužinojusi kaip keičiasi pagrindiniai šalies makroekonominiai rodikliai įstojus Lietuvai į ES, siekdama patikslinti ar tikrai ES struktūrinių fondų teikiama parama įtakoja Lietuvos regionų socialinę ir ekonominę plėtrą, bei kokiais rodikliais remiantis tai turėtume vertinti atlikau ekspertų apklausą bei nustatinėjau koreliacinius ryšius tarp pasirinktų makroekonominių rodiklių ir gautos paramos iš ES paramos fondų į Lietuvos biudžetą.

Taigi mano **tyrimo hipotezės**:

- 1 H - ES sruktūrinė parama skirta mažinti socialiniams ir ekonominiams skirtumams tarp regionų, nemažina skirtumų.
- 2 H - ES parama skirta sumažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų susiduria su problemomis.

Mano tyrimo tikslas - išsiaiškinti ekspertų nuomonę, kuriais rodikliais remiantis būtų galima įvertinti ES fondų teikiamos paramos efektyvumą Lietuvos regionų ekonominei ir socialinei plėtrai bei jų nuomonę apie teikiamą ES paramą.

Mano tyrimo tikslui pasiekti turi būti įvykdyti duoti **uždaviniai**:

1. Sukurti anketą;
2. Apklausti ekspertus apie ES paramos įtaką Lietuvos regionų socialinei ir ekonominei plėtrai;
3. Išanalizuoti apklausos duomenis;
4. Atlikti koreliacinę analizę.
5. Patikrinti hipotezes;
6. Atmesti klaidingas ir patvirtinti teisingas hipotezes;
7. Pateikti išvadas.

Tyrimo metodas. Tyrimui pasitelktas ekspertinis apklausos metodas.

Šiame darbe ekspertinio vertinimo kaip vieno iš tyrimų metodų pasirinkimą lėmė specifinė tyrimo sritis, kurią analizuoti gali tik specifinę patirtį ir kompetenciją, turintys ekspertai.

Ekspertų parinkimas. Šiame darbe ekspertai bus atrinkti pagal jų kompetenciją, atrenkant ekspertą pagal apie jį pateiktą informaciją.

Atsižvelgiant į formalią informaciją apie ekspertus, apklausti 15 asmenų (anketa buvo išsiųsta 35 asmenims), kurių veikla susijusi su ES fondų projektais ir ekonominės bei socialinės situacijos vertinimu, todėl negalime teigti kad tyrimo rezultatai atspindi objektyvią situaciją, nes ji atspindi ekspertų nuomonę. Ekspertų pasiskirstymas pagal turimą darbo patirtį pateiktas žemiau esančioje lentelėje.

5 lentelė

Ekspertų pasiskirstymas pagal turimą darbo patirtį

Ekspertų darbo patirtis	iki 1 metų	nuo 1 iki 3 metų	nuo 3 iki 5 metų	nuo 5 iki 10 metų	daugiau nei 10 metų
Ekspertų skaičius	0	4	6	3	2

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Ekspertiniame vertinime dalyvavo asmenys, atstovaujantys mokslo, valdžios ir verslo institucijas. Mokslo srities atstovai buvo apklausiami iš Lietuvos aukštojo mokslo institucijų, valdžios – iš LR Vyriausybės, jai pavaldžių institucijų, verslo atstovai. Atsakiusių į anketos klausimus ekspertų pasiskirstymas pagal institucijas pateiktas žemiau esančioje lentelėje.

6 lentelė

Ekspertų pasiskirstymas pagal atstovaujamas institucijas

Institucijos	Vyriausybė	Mokslo	Verslo
Ekspertų skaičius	9	4	2

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

Su ES fondais ir vykdomas projektais bei regionine politika ir plėtra labiausiai susijusios valdžios institucijos, todėl jų nuomonė buvo labai aktuali mano vykdytame tyrime.

Anketos sudarymo metodologija. Ekspertai apklausti anketavimo būdu. Anketa (pateikta 2 priede) sudaryta siekiant išsiaiškinti ekspertų požiūrį į ES fondų paramos įtaką Lietuvos regionų socialinei ir ekonominei plėtrai.

Anketos klausimai sudaryti taip, kad geriausiai atspindėtų nagrinėjamą problemą. Reikiamai informacijai gauti buvo naudoti uždari klausimai, nes jų dėka gautus duomenis lengviau tarpusavyje lyginti ar analizuoti bei ir vienas iš jų - pusiau atviras. Pusiau atviras klausimas leido ekspertui išsakyti savo nuomonę, papildyti galimų atsakymų variantus arba tiesiog pareikšti pastabas.

Anketą sudarė įvadas ir trys dalys.

Įvade pateikta informacija apie tyrimo autorę ir tikslą.

Pirmoje dalyje „Bendra informacija apie ekspertą“ pateikti 3 klausimai (1-3 anketos klausimai), siekiant nustatyti eksperto atstovaujama institucija, turimą patirtį ir lytį.

Antroje dalyje pateikti 27 rodikliai (4 anketos klausimas), siekiant išranguoti pagal svarbą rodiklius, kuriais remiantis būtų galima įvertinti ES fondų įtaką Lietuvos regionų ekonominei ir socialinei plėtrai.

Trečioje dalyje pateikti 4 klausimai (5-8 anketos klausimai), siekiant išsiaiškinti eksperto požiūrį į Lietuvos regionų ekonominės ir socialinės plėtros problemas.

Ekspertai vertinimo rodiklius vertino penkiais lygmenimis vertinimo rodiklių svarbai nustatyti.

Ekspertų apklausa vyko 2011 m. balandžio - gegužės mėnesiais. Anketiniai duomenys apdoroti ir analizuoti naudojant programinį paketą Microsoft Excel.

3.2 Tyrimo rezultatai

Tyrimo rezultatai pagal antrą anketos dalį.

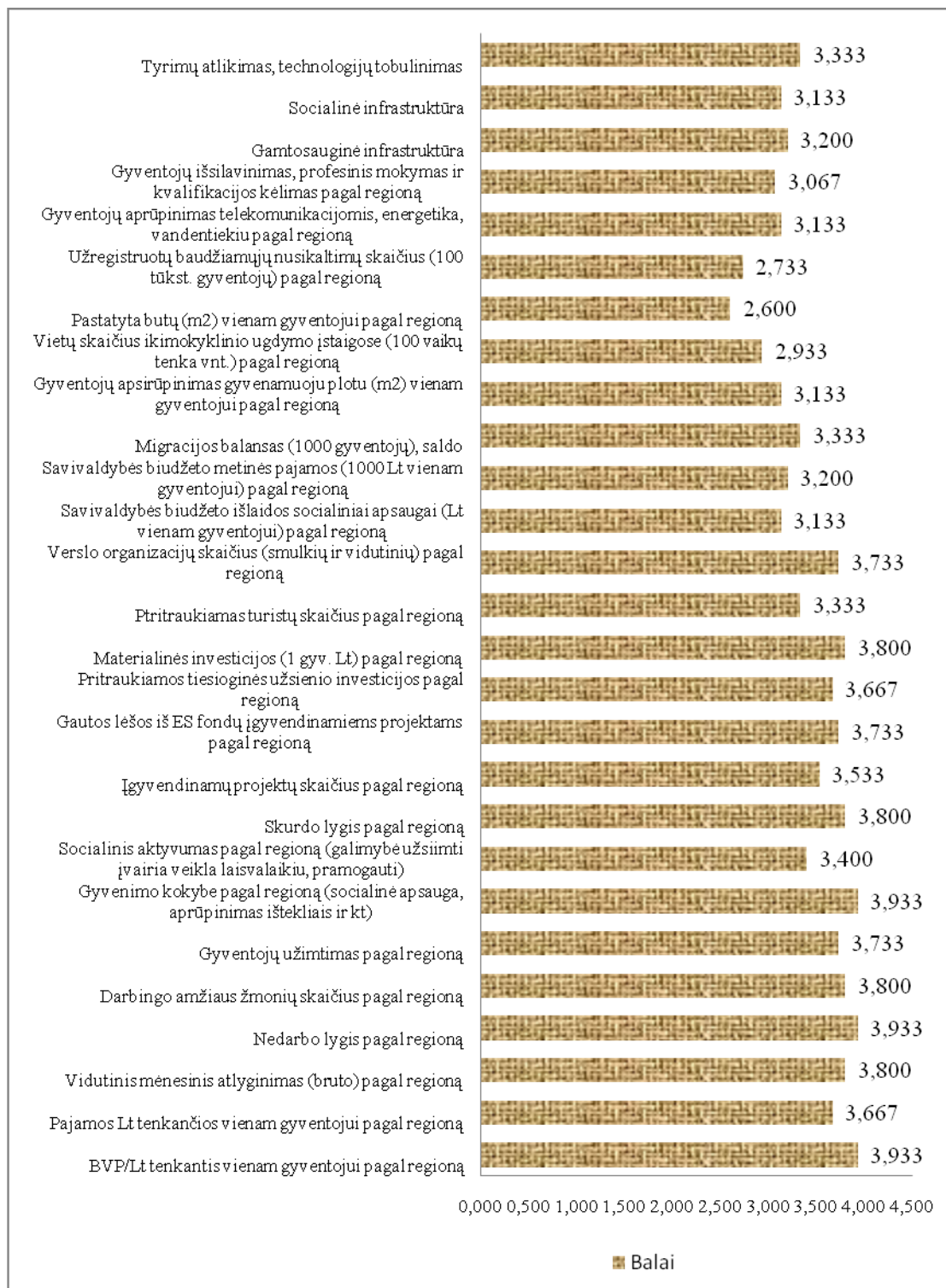
Ekspertai rodiklius, kurių vertinimas yra svarbiausias siekiant įvertinti ES paramos fondų įtaką Lietuvos regionų socialiniai ir ekonominei plėtrai, vertino Likert'o skalėje (nuo labai svarbus iki visiškai nesvarbus), socialinės kuriuos aš paverčiau skaitmenimis ir išvedžiau vidurkius (11 pav.). Rezultatai buvo vertinami pagal intervalus į kuriuos patenka, tai yra: (1-1,5) – visiškai nesvarbus; (1,5-2,5) - nesvarbus; (2,5-3,5) - nei svarbus, nei nesvarbus; (3,5-4,5) – svarbus ir (4,5-5) – labai svarbus. Taigi ekspertų nuomone svarbiausi rodikliai, surinkę aukščiausius balus, kurie artėja į penkis, o nesvarbiausi artėja į vieneta.

Ekspertų nuomone (10 pav.) nė vienas rodiklis nebuvo pasirinktas kaip labai svarbus siekiant įvertinti ES fondų įtaką Lietuvos regionų socialinei ir ekonominei plėtrai, tai yra rodiklis nesurinko 4,5 ir daugiau balų. Tačiau rodiklius kaip svarbius ekspertai įvertino net 13 rodiklių, tai yra pusę iš jiems pateiktų rodiklių. Iš jų svarbiausi BVP/Lt tenkantis vienam gyventojui pagal regioną, nedarbo lygis pagal regioną, gyvenimo kokybe pagal regioną (socialinė apsauga, aprūpinimas ištekliais ir kt.) surinkę po 3,933 balų

Taip pat svarbūs rodikliai: skurdo lygis pagal regioną, materialinės investicijos (1 gyv.Lt) pagal regioną, bei darbingo amžiaus žmonių skaičius pagal regioną surinkę po 3,8 balo.

Svarbu paminėti, kad vidutinė rodiklių reikšmė jei dauguma ekspertų būtų rinkęsi jog rodiklis nei svarbus nei nesvarbus būtų lygi – 3 balams, taigi galime išskirti, kad mažiau nei vidurkis balo surinko tik 3 rodikliai, todėl darau išvadą, kad iš esmės yra sudėtinga pasirinkti

rodiklius, kurie atspindėtų tam tikrą situaciją, nes reikia vertinti praktiškai viską ką galima kiekybiškai arba kokybiškai įvertinti.

Šaltinis: sukurta autoriaus

10 pav. Rodiklių įvertinimas pagal ekspertus, N=15

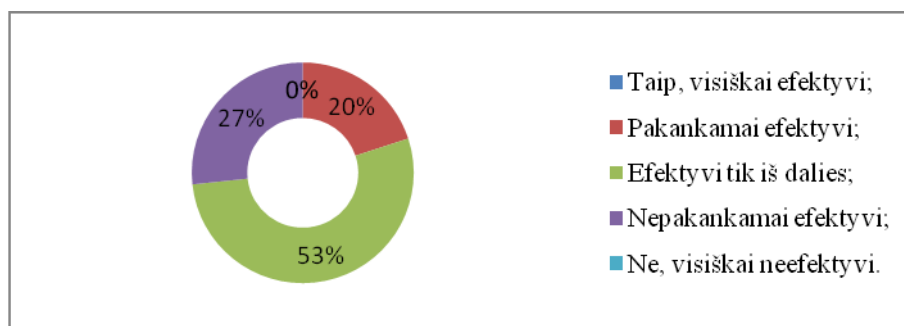
Toliau analizuojant rodiklius, kaip svarbiausi yra išskirti 3 rodikliai, kurie sutampa su mano nuomone. Šie rodikliai vaizdžiai nusako situaciją regionuose. Jei regione didelis nedarbo lygis,

sukuriama nedaug BVP bei gyventojai nepatenkinti savo gyvenimo kokybe, regionas turi socialinių ir ekonominių problemų, kurias reikia spręsti. Tokių problemų sprendimui gali būti panaudojamos lėšos iš ES struktūrinių fondų, įvertinus visas galimas tiek teigiamas, tiek teigiamas pasekmes.

Tyrimo rezultatai pagal 3 tyrimo dalį.

Šioje dalyje ekspertai atsakinėjo į jiems pateiktus klausimus su galimais atsakymų variantais.

Taigi į klausimą „Ar Jūsų nuomone ES fondų parama efektyvi ir efektyviai panaudojama siekiant sumažinti ekonominius ir socialinius skirtumus tarp Lietuvos regionų?“ ekspertų atsakymų pasiskirstymą matome 11 pav.

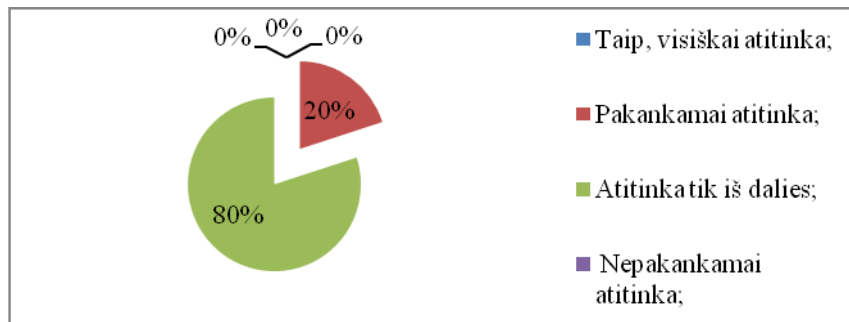
Šaltinis: sukurta autoriaus

11 pav. Ekspertų nuomonės procentinė išraiška apie ES fondų efektyvumą Lietuvos regionų ekonominei ir socialinei plėtrai

Ekspertai ES paramą mažinti socialiniams ir ekonominiams regionų skirtumams bei skatinti jų plėtrą įvertino kaip efektyvią tik iš dalies. Tokį pasirinkimą galima paaiškinti tuo, jog tai prioritetingos ES paramos kryptys, tačiau sėkmingai plėtrai ir skirtumų mažinimui neužtenka tik gauti paramos lėšas ir įgyvendinti projektus, turi būti užtikrinamas procesų tęstinumas ir vertinimas apie galimus rezultatus. Ekspertai supranta, kad nėra vienareikšmiško atsakymo į šį klausimą.

Į klausimą „Ar teisingas teiginys „Lietuvoje vertinat projektus gauti ES fondų paramai atsivežgiama į projektų galimą įtaką Lietuvos regionų ekonominei ir socialinei plėtrai ir atitikimą Lietuvos regioninei strategijai?“ ekspertų atsakymų pasiskirstymą matome 12 pav.

Didžioji dalis ekspertų nurodė, kad projektų atitikimo vertinimas Lietuvos regioninei politikai bei galima projektų įtaka ekonominei ir socialinei regionų plėtrai vertinama tik iš dalies. Gavus tokius atsakymus, turime priimti faktą, kad ši sritis turi būti tobulinama ir projektai turi būti atidžiau vertinami, kad ateityje netektų konstatuoti fakto, kad pinigai išnaudoti, projektai įgyvendinti, o rezultatų kažkodėl neturime. Šiuo klausimu ES įstatyminė bazė jau yra tobulinama.

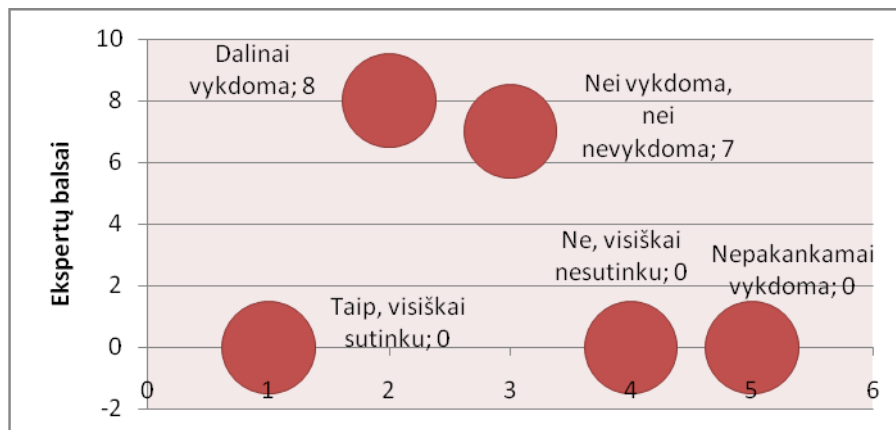

Šaltinis: sukurta autoriaus

12 pav. Ekspertų atsakymų procentinė išraiška reiškiant nuomonę ar vertinamas projektų atitikimas Lietuvos regioninei strategijai.

Kad būtų mažinami ekonominiai ir socialiniai skirtumai tarp regionų, svarbią vietą užima Lietuvos regioninė politika, joje numatyti tikslai bei regionų susikurtos strategijos, todėl prie ES paramos vertinimo ekspertų buvo užklausta apie vykdomą Lietuvos regioninę politiką ir jos efektyvumą.

Taigi į klausimą „Ar Jūsų nuomone Lietuvoje vykdoma efektyvi regioninė politika (principu atliekamas socialinės-ekonominės padėties vertinimas, nustatomos regioninės politikos priemonės, vykdomas periodinis regioninės politikos vertinimas?“ atsakymų pasiskirstymą matome 13 pav.

Šaltinis: sukurta autoriaus

13 pav. Ekspertų atsakymai apie Lietuvos regioninės politikos vykdymą

Ekspertų nuomonės pasidalino pusiau, pusė nusprendė, kad dalinai vykdoma efektyvi regioninė politika, kiti pasirinko, kad ji nei vykdoma, nei nevykdoma. Šiuo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti ne tai ar apskritai vykdoma regioninė politika, nes valdžios atstovai yra sukūrę regioninę politiką, o tai ar ji vykdoma principu atliekamas socialinės-ekonominės padėties vertinimas, nustatomos regioninės politikos priemonės, vykdomas periodinis regioninės politikos vertinimas.

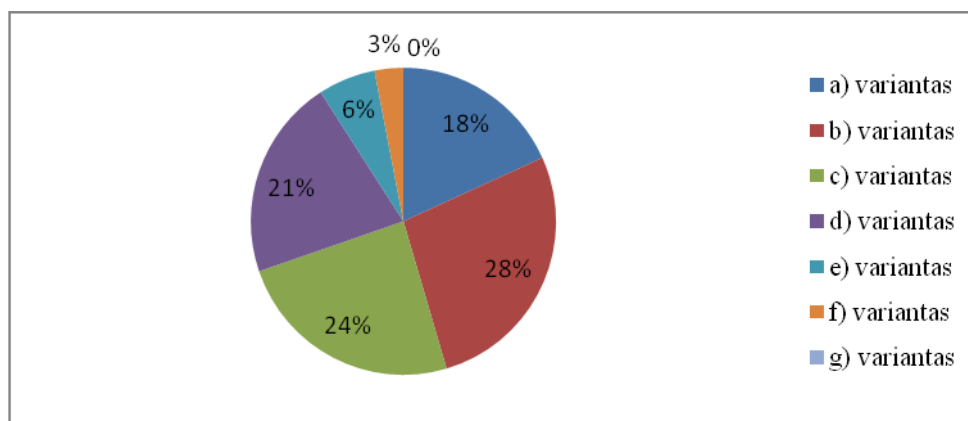
Todėl galime teigti, kad Lietuvoje dar nėra pilnai sukurta sistema valdžioje kaip vykdyti ir vertinti regioninę politiką, nors šiuo klausimu atliekama daug mokslinių tyrimų.

Paskutiniame anketos klausime buvo prašoma ekspertus išreikšti nuomonę apie tai kas jų nuomone trukdo mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp Lietuvos regionų. Šiame klausime ekspertai galėjo pažymėti kelis jų nuomonę atitinkančius atsakymų variantus.

Ekspertai rinkosi iš šių galimų teiginių:

- a) Nepakankamas valstybės dėmesys projektams, kurie galėtų sumažinti skirtumus tarp regionų
- b) Nepakankamai efektyvus tarpinstitucinis bendradarbiavimas;
- c) Nepakankamas technologinis šalies išsivystymas;
- d) Neaiški regioninė politika;
- e) Savanoriškų gyventojų ir nevyriausybinų organizacijų iniciatyvų stoka;
- f) Per maža informacijos sklaida visuomenei;
- g) Kita (parašykite).....

Atsakymų pasirinkimo variacijas matome 14 pav.

Šaltinis: sukurta autoriaus

14 pav. Ekspertų nuomonė apie priežastis, kurios trukdo mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų.

Ekspertai neišskyrė nei vieno teiginio kaip išskirtinio, jų nuomonės pasiskirstė tarp 4 teiginių. Daugiausiai jie pasisakė už teiginius, kad sumažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų trukdo vykdomas nepakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir kad yra nepakankamas technologinis šalies išsivystymas. Tačiau palaikymo sulaukė ir teiginiai, kad vykdoma neaiški regioninė politika bei kad yra nepakankamas valstybės dėmesys projektams, kurie galėtų sumažinti skirtumus tarp regionų.

Šis anketos klausimas buvo suktas, nė vienas ekspertas nepasirinko parašyti, kad skirtumai tarp regionų mažėja, kas atspindėjo jų nuomonę, kad skirtumai tikrai nemažėja.

Koreliacinis tyrimas

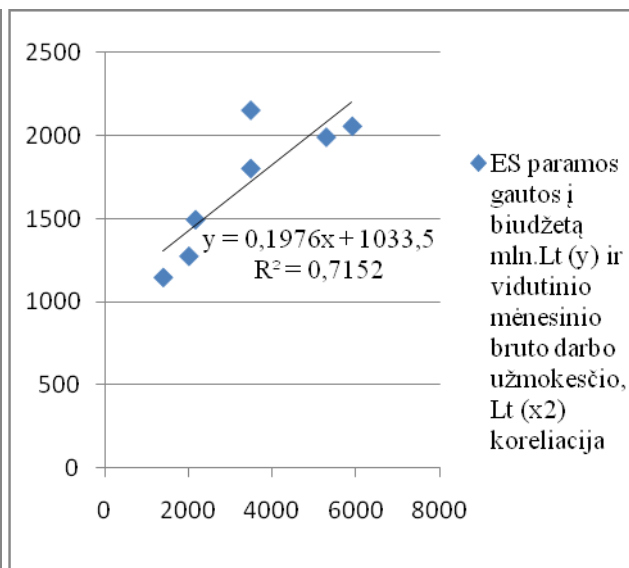
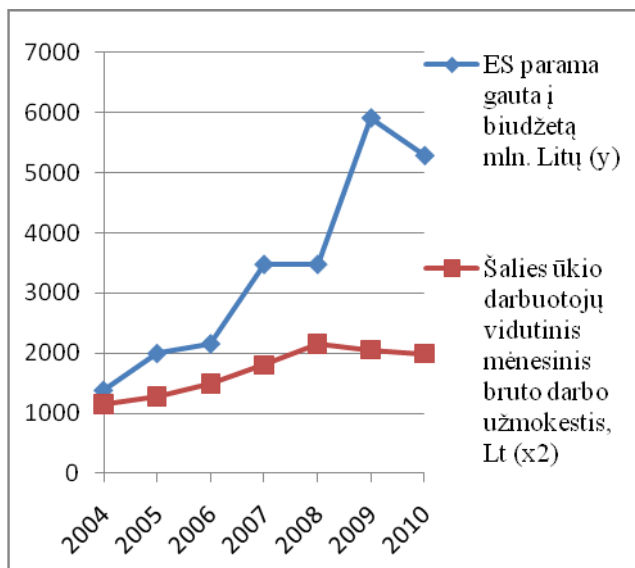
Toliau savo tyrime nusatatinėjau koreliacinius ryšius tarp gaunamų lėšų į biudžetą iš ES ir rodiklių, kuriuos ekspertai išskyrė kaip svarbesnius iš svarbių. Koreliacinio ryšio stiprumas nustatomas intervale $-1 < r_{yx} < 1$. Rodikliai ir jų koreliaciniai ryšiai pateikiami 7 lentelėje. Matome, kad stipriausias koreliacinis ryšys gaunamų ES lėšų į biudžetą yra su trimis rodikliais, jų grafines išraiškas pateikiame 15, 16 ir 17 paveiksluose.

7 lentelė

Rodikliai, jų reikšmės ir koreliacijos koeficientas

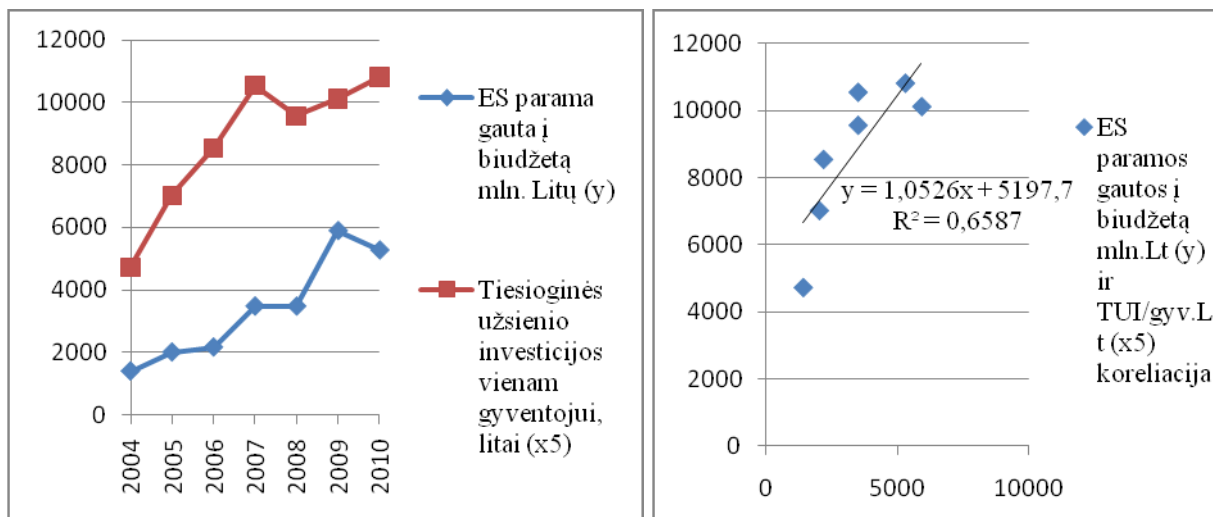
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	r_{yx}
ES parama gauta į biudžetą mln. Lt (y)	1390	2003	2162	3481	3481	5910	5286	
Užimtieji, tūkstančiai (x1)	1436,3	1473,9	1499,00	1534,2	1520	1415,9	1343,7	-0,496329
Šalies ūkio darbuotojų vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis, Lt (x2)	1149,3	1276,2	1495,7	1802,4	2151,7	2056	1990	0,8456925
Nedarbo lygis, proc. (x3)	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8	0,5560731
Bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui, Lt (x4)	18249,46	21105,5	24393,15	29230,1	33198,132	27407,89	28792,8	0,6483713
Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui, Lt (x5)	4727	7022	8545	10547	9565	10122	10817	0,8115856
Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius (x6)	54535	55840	56428	59712	63187	65232	63447	0,9429222

Sudaryta autoriaus pagal įvairių šaltinių duomenis.

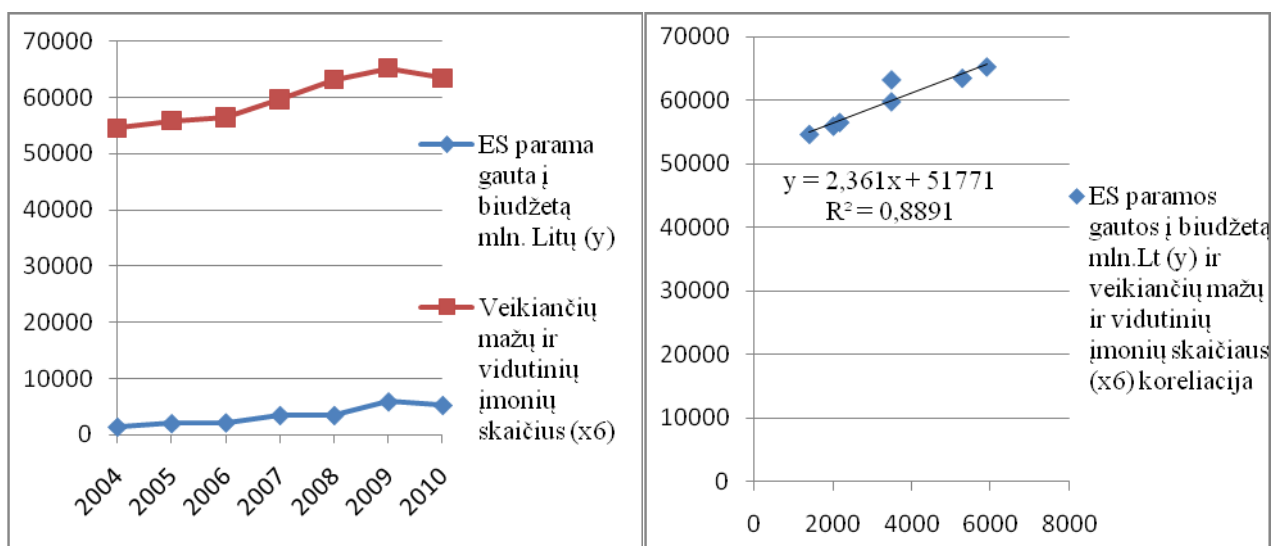
Šaltinis: sudyta autoriaus

15 pav. ES paramos gautos į biudžetą mln.Lt (y) ir vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio, Lt (x2) koreliacija

Šaltinis: sudytas autorius

16 pav. ES paramos gautos į biudžetą mln.Lt (y) ir TUI/gyv.Lt (x5) koreliacija

Šaltinis: sudytas autorius

17 pav. ES paramos gautos į biudžetą mln.Lt (y) ir veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičiaus (x6) koreliacija

Negalime teigti, kad šie koreliaciniai ryšiai parodo tiesinę priklausomybę, nes juos gali lemti bendras trečias kintamasis, kadangi Lietuva nėra uždara valstybė. Taip pat anlizutas per trumpas laikotarpis, kad šie koreliaciniai ryšiai atspindėtų tikrąją situaciją. Tačiau matome, kad trupmu laikotarpiu pakankamai stipriai koreliuoja ES parama gauta į biudžetą su vidutiniu darbuotojų bruto darbo užmokesčiu, tiesioginėmis užsienio investicijomis ir ypač su veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičiumi. Tą galima paaiškinti tuo, jog skatinant verslumą Lietuvoje ir keliant konkurencingumą, ES lėšos ir vyriausybės prioritetai yra nukreipti į skatinimus kurti mažas ir vidutines įmones, tačiau negalime teigti jog negaunant ES paramos, nesikurtų smulkios ir vidutinės įmonės. Tai turėtų tiesiogiai koreliuoti su valstybės vykdoma politika verslo atžvilgiu.

3.3. Tyrimo rezultatų vertinimas

1 H - ES struktūrinė parama skirta mažinti socialiniams ir ekonominiams skirtumams tarp regionų, nemažina skirtumų.

Remiantis tyrimo duomenimis atmetu pirmą hipotezę, nes nėra tiesioginio ryšio tarp socialinių ir ekonominių regionų skirtumų mažėjimo, tačiau iš dalies ES parama gali paveikti atskiras sritis, tiek teigiamai, tiek ir neigiamai. Tam reikalinga gilesnė įvairių rodiklių atspindinčių socialinę ir ekonominę situaciją analizė, bei ilgesnis analizuojamas intervalas. Darbe buvo analizuojami rodikliai Lietuvai jau įstojus į ES.

2 H - ES parama skirta sumažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų susiduria su problemomis.

Tyrimas patvirtino, kad susiduriama su problemomis siekiant sumažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų, taip pat kad vykdomi projektai ne visada vertinami Lietuvos regioninės politikos atitikimui bei siekiamiems rezultatams, patvirtinu hipotezę dėl susidūrimo su problemomis. Negalime atmesti, kad problemos kyla iš pačios ES paramos, kaip parodė LLRI atlikta analitinė analizė dėl potencialiai neigiamų ES paramos pasekmių.

Taip pat tyrime buvo vertinami rodikliai, kuriais remiantis būtų galima įvertinti socialinę ir ekonominę regionų būklę, nes pagrindiniai makroekonominiai rodikliai negali atskleisti visų aspektų apie tikrąją regionų būklę.

IŠVADOS

2. Regioninės situacijos vertinimas yra kompleksinis procesas, kuris turi apimti socialinius, ekonominius ir gamtinius procesus, kad būtų užtikrintas darnus regiono vystymasis.
3. Valstybei siekiant pasirinkti kelią kaip toliau plėtotis, vystytis bei didinti konkurencingumą yra kuriamos įvairios regionų plėtros teorijos, regioninės politikos teorijos ir strategijos, kurias apjungiant galima pasirinkti valstybės vystymo kelią.
4. Įstojusi į ES Lietuvos valstybė į savo regioninę politiką bei strategiją įtraukė ir ES struktūrinius fondus, kurių pagalba siekia įvykdyti nusimatytus tikslus. Ypatingas dėmesys kreipiamas Lietuvos kaip ES regiono socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimui, tikslu pasivyti išsivysčiusių ES šalių lygį, taip pat atkreipiamas dėmesys į atskirų Lietuvos regionų socialinius ir ekonominius skirtumus bei siekį juos sumažinti, kad būtų užtikrintas darnus šalies vystymasis.
5. Atliktas regionų makroekonominių rodiklių lyginimas nuo Lietuvos įstojimo į ES atskleidė, kad remiantis šiais rodikliais Lietuvos regionų ekonominiai ir socialiniai skirtumai nesumažėjo, nors šiems skirtumams mažinti naudojama ES struktūrinių fondų parama.
6. Atlikos ES struktūrinių fondų paramos naudojimo poveikio studijos, atkreipia dėmesį į tai, kad šalia potencialos ES struktūrinių fondų lėšų panaudojimo naudos atsiranda ir potencialios grėsmės, kurios gali padaryti didelę žalą valstybei, jei nesiekama kompleksiskai vykdyti regioninę politiką ir pastoviai vertinti kaip sekasi vykdyti užsibrėžtus tikslus.
7. Atliktas tyrimas atskleidė, kad sunku įvertinti tikrąją ES struktūrinių paramos fondų lėšų naudojimo įtaką Lietuvos regionų socialiniai ir ekonominei plėtrai.
8. Tyrimas patvirtino, kad susiduriama su problemomis siekiant sumažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų, taip pat kad vykdomi projektai ne visada vertinami Lietuvos regioninės politikos atitikimui bei siekiamiems rezultatams.
9. Turi būti atliekamos gilios analizės įvykdytų ir vykdomų projektų, kad užsibrėžti strategijose tikslai būtų pasiekti, nekonstatuojant fakto, kad lėšos įsisavintos, o rezultatų nėra.

REKOMENDACIJOS

1. Projekai, kurie skirti mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų panaudojant ES struktūrinių fondų paramos lėšas, turi būti kompleksiskai vertinami analizuojant jų galimą įtaką regionams ir atitikimą Lietuvos regioninei politikai.
2. Naudojant atliktais moksliniais tyrimais ir studijomis valdžios institucijos turi siekti susikurti kompleksinį modelį, paremtą sistemų principu, kuris padėtų bet kuriuo metu stebėti valstybės plėtros situaciją ir kryptingai reaguoti į iškylančias galimybes ir sunkumus bei stengtis išvengti potencialių paramos gavimo neigiamų pasekmių.

ČEKAUSKAITĖ, Rūta, (2011). *European Union Funds Influence for Economic and Social Development of Lithuanian Regions*. MBA Graduation paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. 51 p.

SUMMARY

In 2004 year Lithuania became a member of Europe Union and began to get support from EU foundations. The main EU foundations goal is to decrease the differences of regions in economical and social aspects. The problem is that it is very hard to decide and to check if this support truly helps to decrease the difference of regions, maybe it has no influence or even has the adverse influence.

In my paper work I tried to find out the EU foundations influence for decreasing social and economical differences between Lithuanian' regions.

The results are so that Lithuanian government consist with a lot of problems regarding EU foundations, it has confirmed region policy, but there is not fully checked if the support is really used for projects which can help to decreased the social and economical differences between Lithuanian regions. Besides there are more and more research made which shows that if the country do not have strong control of how is making its regional policy, the use of ES fundatios suport can make huge adverse influence for long period.

The search work consists of introduction, three parts and conclusions. The main working materials described on 51 pages, including 8 charts and 18 pictures. The list of literature consists of 52 sources.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. ANDRIUŠAITIENĖ D., *Depresinių šalies regionų darbo rinkos plėtra*. Daktaro disertacija. Vilnius, Technika, 2007
2. APIE PARAMĄ-IŠ ESMĖS. [interaktyvus], [žiūrėta 2011.03.20]. Prieiga per internetą: www.esparama.lt
3. BAGZDEVIČIENĖ R., RIMAS J., VENCKUS A. (2002) *Regionų ekonomikos plėtros strategija*. Regionų plėtra- 2002 Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas, Technologija, 2002, p. 30-35. ISBN 9955-09-275-0
4. BAGDZEVIČIENĖ R. (2003) *Regionų plėtros ekonomikos ir vadybos aspektai*. [interaktyvus], [žiūrėta 2011.03.20]. Prieiga per internetą: <http://www.lrti.lt/veikla/Pranesimai/>
5. BARRY, F., BRADLEY, J., MANNAN, A. (2001) *The Single Market, the Structural Funds and Irelands Recent Economic Growth*, Dublin: University of Dublin.
6. BANGMAN M., VEVER V., SERIVESTRAV N., (1995) *Regionalnije isliedovaniija i teritorialnoje razvitije v Niderlandach*. S. Peterburgas, 1995, psl. 33-65.
7. BLAKELY E.J., BRADSHAW T.K. (2002) *Planning local economical development: Theory and practice*, London, 2002
8. BNS, LIETUVOS ŽINIOS, *Regionams-ES milijardas* (Nr.14 12841) [interaktyvus], [žiūrėta 2011.03.20]. Prieiga per internetą: http://www.lzinios.lt/lt/2011-01-18/verslas/regionams_es_milijardas.html
9. BOLDRIN, M., CANOVA, F. (2003) *Regional Policines and EU Enlargement* // Funck, B., Pizzti, L. (eds.) (2003) *European Integration, Regional Policy, and Growth*, Washington, D. C.: World Bank, P. 33-95.
10. БИЛЬЧАК В.С., ЗАХАРОВ В.Ф. (1998), *Региональная экономика*. – Калининград: Янтарный Сказ, 1998. – 314с.
11. CANOVA, F. (2001) *Are EU Policines Fostering Growth and Reducing Regional Externalities in Barsezona*: Center for International Economics, No. 8, May 2001.
12. CAPPELEN A., CASTELLACCI F., FAGERBERG J., VERSPAGEN B. (2003) *The Impact of EU Regional Support on Growth and Convergence in the European Union*. Journal of Common Market Studies, Sep2003, Vol. 41 Issue 4, p 621-644
13. CUDDY, M. (1998), *Ekonominės plėtros strategija Lietuvai: veiksniai ir galimybės*. Nacionalinis Airijos universitetas Galway. 1998. P. 51.

14. DALY H.E. (1991). *Ecological economics and sustainable development: from concept to policy.*/ Work Bank Environmental Development Divisional working paper. Nr. 24. Washington D.C.
15. DAMAŠIENĖ V., RIMKEVIČIENĖ A. (2002), *Regioninės politikos strategijų analizė ir vertinimas.* Regionų plėtra. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas, Technologija, 2002, p. 70-75. ISBN 9955-09-275-0.
16. DAPKUS R. (2006), *Regiono ūkio plėtra.* Mokomoji knyga. Kaunas, Vitae Litera. ISBN 9955-686-05-7
17. DANIELZYK, R. , WOOD, G. (2001) *On the relationship between Cultural and Economic Aspects of Regional Development: Some Evidence from Germany and Britain.* European Planning Studies. Vol. 9. No. 1. 69-83.
18. DOKURNEVIČ E., BAGDZEVIČIENĖ R. (2002) *Mokslinių požiūrių sąveika regiono plėtros modelyje.* Regionų plėtra, Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas, Technologija, 2002, p. 70-78. ISBN 9955-09-275-0.
19. EDERVEEN, SJEF, HENRI L.F. DE GROOT, RICHARD NAHUIS (2006). *Fertile Soil for Structural Funds in A Panel Data Analysis of the Conditional Effectiveness of European Cohesion Policy,* Kyklos. 59: 17–42.
20. ES PARAMOS ŽEMĖLAPIS. [interaktyvus], [žiūrėta 2011.04.20]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/projektuzemelapis#field_id=undefined
21. ФИЛИПОВ Ю.В., АВДЕЕВА Т.Т. (2000) *Основы развития местного хозяйства.* – Москва: Дело, 2000. – 264р. – ISBN 5-7749-0167-X
22. FUNCK, B., PIZZTI, L. (2003) *European Integration, Regional Policy, and Growth.* Washington, D. C.: World Bank, 2003.
23. GARCIA-MILÁ, T., MCGUIRE, T. (2001) *Do interregional transfers improve the economic performance of poor regions. The case of Spain.* International Tax and Public Finance 8, 281– 295.
24. ГЛАДКИЙ, Ю. Н. (1998) *Основы региональной политики: учебник / Ю. Н. Гладкий, А. И. Чистобаев.* Исд-во Михайлова В. А., Санкт-Петербург, 1998. 659 с. ISBN 5-8016-0032-9
25. KATSAITIS, ODYSSEAS; DOULOS, DIMITRIS. (2009) *The Impact of EU Structural Funds on FDI.* Kyklos, Nov 2009, Vol. 62 Issue 4, p563-578
26. Kauno regiono plėtros iki 2013 metų planas. Kauno regiono plėtros taryba, Kauno apskrities viršininko administracija, Kauno regiono plėtros agentūra. [interaktyvus], [žiūrėta 2011.03.20]. Prieiga per internetą: <http://www.kaunas.aps.lt/stotisFiles/uploadedAttachments/Regionine/Regiono%20pletro%20planas.pdf>

27. KILIJONIENĖ A., SIMANAVIČIENĖ Ž., (2004) *Regioninės politikos įgyvendinimo vertinimo metodologija*. [interaktyvus], [žiūrėta 2011.03.20]. Prieiga per internetą: <http://files.lrinka.lt/analitiniai%20darbai/ES%20lesos.pdf>
28. Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2011), *ES struktūrinių fondų panaudojimas Lietuvoje*. Analitinis darbas. [interaktyvus], [žiūrėta 2011.03.20]. Prieiga per internetą: <http://files.lrinka.lt/analitiniai%20darbai/ES%20lesos.pdf>
29. Lisbon strategy for growth and jobs. (2009), [interaktyvus], [žiūrėta 2011.03.20]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/archives/growthandjobs_2009/objectives/index_en.htm
30. MARTINUSSEN J. (1999) *Society, state & market: a guide to competing theories of development*. – Bangladesh: The University Press Limited, 1999. – 386p.
31. MIDELFART-KNARVIK, KAREN HELEN, HENRY G. OVERMAN (2002). *Delocation and European Integration: Is Structural Spending Justified*. *Economic Policy*. 17: 323–359.
32. MOHL P., HAGEN T. (2010) *Do EU structural funds promote regional growth. New evidence from various panel data approaches*. *Regional Science & Urban Economics*, Sep 2010, Vol. 40 Issue 5, p353-365
33. МОНДАРО М.П. (1997) *Экономическое развитие: учебник*. – Москва: Экономический факультет МГУ, ЮНИТИ, 1997. – 671с
34. NAKROŠIUS Vitalijus., (2003). *ES regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas*. Vilnius, Eugrimas
35. PAREIGIS R. (1999) *Šiuolaikiniai socialiniai procesai sąlygojantys miestų plėtrą*. Regionų ekonomika ir plėtra : tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, 1999 m. spalio 21-22. Kaunas, Naujasis Lankas, 1999, p. 91-93.
36. PARR J.B. (1999), *Growth-pole strategies in regional economic planning: A retrospective view Part I. Origins and advocacy*, *Urban Studies*, Vol. 36 pp.1195 - 1215.
37. PELKMANS J. (1997) *European Integration. Methods and Economic Analysis*. London: Longman.
38. POVILAITYTĖ M. (2011), *Lietuvos regionuose žmonių gyvenimo kokybė skiriasi kelis kartus*. [interaktyvus], [žiūrėta 2011.05.02]. Prieiga per internetą: <http://www.lrytas.lt/-/13040666691303469490-lietuvos-regionuose%C5%BEmoni%C5%B3-gyvenimo-kokyb%C4%97-skiriasi-kelis-kartus.htm>
39. POWELL B. (2003) *Economic Freedom and Growth: The Case of the Celtic Tiger*, *Cato Journal* Vol. 22, No. 3, Winter 2003.
40. PRANEVIČIUS H., KURLAVIČIUS A., (2002) *Kauno miesto plėtros konceptualusis modelis*. Regionų plėtra- 2002 Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas, Technologija, 2002, p. 160-164. ISBN 9955-09-275-0

41. SIMANAVIČIENĖ Ž., KILIJONIENĖ A., (2005) *Evaluation of Implementation of Regional Policy*. Engineering Economics, 2005. No 4 (44) The economic conditions of enterprise functioning, Kaunas, 37- 42psl., ISSN 1392-2785
42. STATISTIKOS DEPARTAMENTAS PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/> (žiūrėta 2011.04.20)
43. ŠIDLAUSKAS S., (2007) *ES struktūrinės paramos naudojimo poveikis šalies pažangai*. 10-oji Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencija „VERSLAS XXI AMŽIUJE“, 2007. [interaktyvus], [žiūrėta 2011.03.20]. Prieiga per internetą: <http://74.125.77.132/search?q=cache%3A4VR1cYoj5CwJ%3Aleidykla.vgtu.lt%2Fnew%2Fget.php%3Ff.1179+skirmantas+%C5%A1idlauskas+ES+STRUKT%C3%9BRIN%C3%8BS+PARAMOS+NAUDOJIMO+POVEIKIS&hl=lt&gl=lt>
44. ŠTREIMIKIENĖ D. (2001) *Regionų plėtros teorijos ir politika* // Regionų plėtra – 2001. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija, 2001. P. 279.
45. SORENSEN T. (1999) *Regional development: Some Issues for Policy Makers*. [interaktyvus], [žiūrėta 2011.03.20]. Prieiga per internetą: <<http://www.aph.gov.au/library/pubs/rp/1999-2000/2000rp26.htm>>
46. ŠIMELIVIČ K., BAGZDEVIČIENĖ R. (2002) *Regionalizacijos procesas – vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių regionų ekonominę plėtrą*// Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas, Technologija, 2002, ISBN 9955-09-275-0.
47. TIJŪNAITIENĖ R., GIEDRIMIENĖ L. (2002) Konferencijos pranešimų medžiaga. Šiauliai, 2002.
48. ŪKIO MINISTERIJA, *Strategijos*, [interaktyvus], [žiūrėta 2011.03.20]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/>
49. ŪKIO MINISTERIJA, *Valstybės ilgalaikės raidos strategija*. [interaktyvus], [žiūrėta 2011.03.20]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/index2.php>
50. VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJA, *Lietuvos regioninė politika*. [interaktyvus], [žiūrėta 2011.03.20]. Prieiga per internetą: <<http://www.vrm.lt/nrp/index.php>>
51. VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJA, *Europos Sąjungos struktūrinės paramos regioninės plėtros aspektas*. [interaktyvus], [žiūrėta 2011.03.20]. Prieiga per internetą: <http://www.vrm.lt/nrp/index.php?id=191>
52. VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJA, Lietuvos Respublikos regionų plėtros programa. Lietuvos regioninė politika. [interaktyvus], [žiūrėta 2011.04.13]. Prieiga per internetą: <http://www.vrm.lt/nrp/index.php?id=174>

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Europos Sąjungos skiriamos struktūrinės paramos sritys ir prioritetai

ES paramos remiama sritis	Programa	Prioritetas
Regioninė ir socialinė sanglauda	Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa	Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas
	Ekonomikos augimo veiksmų programa	Informacinė visuomenė visiems Esminė ekonominė infrastruktūra
	Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra Aplinka ir darnus vystymasis
Aplinkosauga	Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai Aplinka ir darnus vystymasis
Energetika	Ekonomikos augimo veiksmų programa	Esminė ekonominė infrastruktūra
	Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	Aplinka ir darnus vystymasis
Transportas	Ekonomikos augimo veiksmų programa	Esminė ekonominė infrastruktūra Transeuropinių transporto tinklų plėtra
	Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai
Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra	Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa	Tyrėjų gebėjimų stiprinimas
	Ekonomikos augimo veiksmų programa	Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra
	Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra
Verslas	Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa	Tyrėjų gebėjimų stiprinimas Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis
	Ekonomikos augimo veiksmų programa	Ūkio konkurencingumui ir ekonomikos augimui skirti moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra Verslo produktyvumo didinimas ir verslo aplinkos gerinimas
	Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai
Informacinė visuomenė	Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa	Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas
	Ekonomikos augimo veiksmų programa	Informacinė visuomenė visiems
Užimtumas ir socialinė aprėptis	Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa	Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis
	Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra
Kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas	Ekonomikos augimo veiksmų programa	Informacinė visuomenė visiems
	Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai
Turizmas	Ekonomikos augimo veiksmų programa	Esminė ekonominė infrastruktūra Transeuropinių transporto tinklų plėtra

	Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo plėtrai
3 lentelės tęsinys		
Švietimas	Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa	Mokymasis visą gyvenimą Tyrėjų gebėjimų stiprinimas
	Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra
Sveikatos priežiūra	Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra
Viešasis administravimas	Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa	Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas
Techninė parama	Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa	Techninė parama žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos įgyvendinimui
	Ekonomikos augimo veiksmų programa	Techninė parama ekonomikos augimo veiksmų programai įgyvendinti
	Sanglaudos skatinimo veiksmų programa	Techninė parama sanglaudos skatinimo veiksmų programai įgyvendinti
	Techninės paramos veiksmų programa	Techninė parama Europos Sąjungos struktūrinės paramos, gaunamos pagal konvergencijos tikslą, administravimui

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal „Apie paramą – iš Esmės“: <www.esparama.lt>.

Gerb. respondente,

Jūs esate tas asmuo, kurio nuomonė yra labai svarbi mano atliekamame tyrime. Apklausoje dalyvauja vertingą patirtį ir kompetenciją turintys ekspertai. Jūsų patirtis ir nuomonė yra labai svarbi tyrimui, todėl prašau Jūsų kuo išsamiau ir nuoširdžiau atsakyti į klausimus. Anketos pildymas užtruks nedaug Jūsų laiko, o visi gauti duomenys bus panaudoti mano, Rūtos Čekauskaitės, Tarptautinio verslo 2 kurso magistrantės baigiamajame darbe, tiriant **Europos Sąjungos fondų paramos įtaką Lietuvos regionų socialinei ir ekonominei plėtrai**.

ANKETA

Organizacija, kuriai Jūs atsotovaujate:

Jūsų lytis:

- a) Vyriausybė
- b) Mokslo
- c) verslo

- a) moteris
- b) vyras

Jūsų darbo patirtis šioje organizacijoje yra:

- a) Iki 1 metų;
- b) Nuo 1 iki 3 metų;
- c) Nuo 3 iki 5 metų;
- d) Nuo 5 iki 10 metų;
- e) Daugiau nei 10 metų.

Įvertinkite, kokie iš žemiau pateiktų rodiklių, Jūsų nuomone, turi daugiausiai įtakos siekiant įvertinti ES paramos fondų įtaką Lietuvos regionų socialinei ir ekonominei plėtrai (prašau varnele pažymėti jūsų nuomonę apie tam tikrą rodiklį atitinkantį variantą):

Rodikliai	Labai svarbus	Svarbus	Nei svarbus, nei nesvarbus	Nesvarbus	Visiškai nesvarbus
BVP/Lt tenkantis vienam gyventojui pagal regioną					
Pajamos Lt tenkančios vienam gyventojui pagal regioną					
Vidutinis mėnesinis atlyginimas (bruto) pagal regioną					
Nedarbo lygis pagal regioną					
Darbingo amžiaus žmonių skaičius pagal regioną					
Gyventojų užimtumas pagal regioną					
Gyvenimo kokybe pagal regioną (socialinė apsauga, aprūpinimas ištekliais ir kt)					

Socialinis aktyvumas pagal regioną (galimybė užsiimti įvairia veikla laisvalaikiu, pramogauti)					
Skurdo lygis pagal regioną					
Įgyvendinamų projektų skaičius pagal regioną					
Gautos lėšos iš ES fondų įgyvendinamiems projektams pagal regioną					
Pritraukiamos tiesioginės užsienio investicijos pagal regioną					
Materialinės investicijos (1 gyv. Lt) pagal regioną					
Pritraukiamas turistų skaičius pagal regioną					
Verslo organizacijų skaičius (smulkių ir vidutinių) pagal regioną					
Savivaldybės biudžeto išlaidos socialiniai apsaugai (Lt vienam gyventojui) pagal regioną					
Savivaldybės biudžeto metinės pajamos (1000 Lt vienam gyventojui) pagal regioną					
Migracijos balansas (1000 gyventojų), saldo					
Gyventojų apsirūpinimas gyvenamuoju plotu (m2) vienam gyventojui pagal regioną					
Vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose (100 vaikų tenka vnt.) pagal regioną					
Pastatyta butų (m2) vienam gyventojui pagal regioną					
Užregistruotų baudžiamųjų nusikaltimų skaičius (100 tūkst. gyventojų) pagal regioną					
Gyventojų aprūpinimas telekomunikacijomis, energetika, vandentiekiu pagal regioną					
Gyventojų išsilavinimas, profesinis mokymas ir kvalifikacijos kėlimas pagal					

regioną					
Gamtosauginė infrastruktūra					
Socialinė infrastruktūra					
Tyrimų atlikimas, technologijų tobulinimas					
Kita (prašau įrašyti jūsų nuomone nepaminėtus svarbius rodiklius):					

Ar Jūsų nuomone ES fondų parama efektyvi ir efektyviai panaudojama siekiant sumažinti ekonominius ir socialinius skirtumus tarp Lietuvos regionų?

- a) Taip, visiškai efektyvi;
- b) Pakankamai efektyvi;
- c) Efektyvi tik iš dalies;
- d) Nepakankamai efektyvi;
- e) Ne, visiškai neefektyvi.

.....

Ar teisingas teiginys „Lietuvoje vertinat projektus gauti ES fondų paramai atsivežgiama į projektų galimą įtaką Lietuvos regionų ekonominei ir socialinei plėtrai ir atitikimą Lietuvos regioninei strategijai?“

- a) Taip, visiškai atitinka;
- b) Pakankamai atitinka;
- c) Atitinka tik iš dalies;
- d) Nepakankamai atitinka;
- e) Ne, visiškai neatitinka.

.....

Ar Jūsų nuomone Lietuvoje vykdoma efektyvi regioninė politika (principu atliekamas socialinės-ekonominės padėties vertinimas, nustatomos regioninės politikos priemonės, vykdomas periodinis regioninės politikos vertinimas)?

- a) Taip, visiškai sutinku
- b) Dalinai vykdoma
- c) Nei vykdoma, nei nevykdoma
- d) Nepakankamai vykdoma
- e) Ne, visiškai nesutinku

.....

Kokios Jūsų nuomone pagrindinės priežastys, trukdančios mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp Lietuvos regionų (galite žymėti keletą atsakymo variantų)?

- a) Nepakankamas valstybės dėmesys projektams, kurie galėtų sumažinti skirtumus tarp regionų
- b) Nepakankamai efektyvus tarpinstitucinis bendradarbiavimas;
- c) Nepakankamas technologinis šalies išsivystymas;
- d) Neaiški regioninė politika;
- e) Savanoriškų gyventojų ir nevyriausybinų organizacijų iniciatyvų stoka;
- f) Per maža informacijos sklaida visuomenei;
- g) Kita

(parašykite).....

Ačiū už Jūsų atsakymus ir sugaištą brangų laiką!

